

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ  
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ  
СПРАВ**

**Кафедра конституційного і міжнародного права факультету № 4**

**РОБОЧА ПРОГРАМА**

**навчальної дисципліни**

**«Сучасні доктрини конституційного права»**

**вибіркових компонент  
освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої  
освіти**

Галузь знань – 08 Право

Спеціальність – 081 Право

Освітня кваліфікація – Доктор філософії за спеціальністю 081 Право

**(спеціалізація 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право)**

**(Шифр за ОНП – ВК.01.2)**

**Харків 2023**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Вченою радою  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
Протокол від 31.08.2023 № 10

**СХВАЛЕНО**

Вченою радою факультету № 4  
Протокол від 16.08.2023 № 8

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Науково-методичною радою  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
Протокол від 30.08.2023 № 7

**ПОГОДЖЕНО**

Секцією Науково-методичної ради  
ХНУВС з юридичних дисциплін  
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 ХНУВС (протокол від 10.08.2023 № 15).

**Розробники:**

1. Старша викладачка кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 ХНУВС, к.ю.н. Філіпська Н. О.
2. Професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, к.ю.н., доцент Коломієць Ю. М.

**Рецензенти:**

1. Декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, д.ю.н., професор Серьогін В. О.
2. Завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор Орлов Ю. В.

## 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва напряму підготовки, спеціальності, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 6 Загальна кількість годин – 180 Кількість тем – 28	ВК.01.2 Право 081 «Право» третій (освітньо-науковий) доктор філософії	Навчальний курс – 2 Семестр – 3 Види контролю: екзамен
<b>Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:</b>		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 42; Семінарські заняття – 48; Самостійна робота – 90; Індивідуальні завдання: Есе – III семестр.		Лекції – 18; Семінарські заняття – 18; Самостійна робота – 144; Індивідуальні завдання: Есе – III семестр.

## 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. *Метою* викладання навчальної дисципліни «Сучасні доктрини конституційного права» (спеціалізація 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право) є формування у здобувачів третього рівня вищої освіти ступеня доктора філософії знань із теоретико-правових основ, що складають вчення, філософські та наукові теорії, ідеї та погляди щодо загальних закономірностей розвитку конституційної держави, організації та функціонування громадянського суспільства, вироблення та удосконалення ними особливих умінь, необхідних як для здійснення наукової, так і науково-педагогічної діяльності.

Це передбачає формування у здобувачів таких загальних компетентностей:

ЗК-1. Здатність до критичного осмислення суспільних та галузевих процесів і явищ.

ЗК-3. Здатність бачити поліваріативність підходів до розв'язання сформульованої проблеми, а також сформулювати алгоритм її вирішення.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання під час наукового пошуку і у практичних ситуаціях.

ЗК-9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), синтезувати комплексні ідеї.

ЗК-10. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК-11. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).

ЗК-12. Здатність працювати в міжнародних наукових проектах.

ЗК-13. Здатність розробляти наукові проекти та управляти їх реалізацією.

ЗК-15. Здатність оцінювати результати наукових досліджень інших науковців за об'єктивними критеріями.

2.2. *Основні завдання* вивчення дисципліни «Сучасні доктрини конституційного права» полягають у формуванні у здобувачів таких фахових компетентностей:

ФК-1. Формування концептуального знання щодо сутності верховенства права як однієї з основоположних цінностей демократичної держави. Уміння застосовувати принципи верховенства права, в тому числі, у ситуаціях законодавчої невизначеності.

ФК-2. Формування концептуального знання щодо системи права Європейського Союзу та її співвідношення з правовою системою України.

ФК-3. Формування концептуального знання щодо меж впливу норм міжнародного, зокрема європейського права на стан національного законодавства, тенденцій його трансформації.

ФК-4. Формування концептуального знання щодо форм впливу практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

ФК-6. Формування навичок проведення порівняльно-правових досліджень окремих інститутів права.

ФК-8. Формування умінь застосовувати традиційні та новітні методи й інструменти наукового пошуку.

ФК-9. Формування навичок застосування міждисциплінарного підходу в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

ФК-10. Формування уміння ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення правових норм, а також знання практики їх застосування.

ФК-11. Формування уміння критично оцінювати результати наукових пошуків, інноваційний характер одержаних результатів і на цій основі підвищувати рівень своєї професійної діяльності, включаючи безперервний саморозвиток та самовдосконалення.

ФК-13. Формування умінь і навичок доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію про ідеї, проблеми, ухвалені рішення, досвід та аргументації; відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності.

ФК-14. Формування умінь і навичок самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх

прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.

ФК-15. Формування умінь і навичок самостійно готувати проекти актів правозастосування, включаючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та умотивованості.

### *2.3. Заплановані результати навчання*

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми, за підсумками вивчення дисципліни «Сучасні доктрини конституційного права» (спеціалізація 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право) здобувачі мають досягти таких програмних результатів:

ПРН-2. Володіти сучасними методами наукового дослідження; вміти застосовувати їх в процесі вирішення правової проблематики, в тому числі шляхом генерації нових ідей.

ПРН-6. Вміти використовувати здобутки теорії права, інших правових наук під час здійснення комплексних досліджень, а також розв'язання проблем окремої групи правових відносин.

ПРН-7. Вміти використовувати міжнародний досвід при вирішенні наукової проблематики; визначати вплив міжнародних правових стандартів під час їх порівняння із вітчизняними.

ПРН-8. Здійснювати взаємодію із суб'єктами, які не належать до наукової спільноти, задля визначення проблем, що турбують суспільство, а також поширення правових знань і наукових даних.

ПРН-9. Знати концептуальні засади правотворення, правових регулювання і застосування; способи опрацювання юридичної інформації з метою вирішення правової проблематики.

ПРН-11. Демонструвати здатність до критичного аналізу чинного законодавства, практики його застосування, розробки проектів нормативно-правових актів із обґрунтуванням власної позиції щодо необхідності їх прийняття.

ПРН-12. Вміти самостійно готувати проекти актів правозастосування у різних сферах професійної діяльності, включаючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

ПРН-14. Вміти вільно спілкуватись з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, науковою спільнотою, суспільством у цілому, критично осмислювати та оцінювати окремі наукові дослідження із відповідної правової проблематики.

## **3. Програма навчальної дисципліни**

### **Тема № 1. Передісторія конституціоналізму: античний та середньовічний періоди. Епоха Ренесансу.**

Духовно-моральні постулати періоду античності та східних цивілізацій: уявлення Гомера і Гесіода; філософські підходи Піфагора, Геракліта, Демокріта); раціоналістичні інтерпретації софістів; логіко-понятійний аналіз Сократа, Платона); зачаткові форми емпірико-наукового (Арістотель) та

історико-політичного (Полібій) дослідження держави і права; ідеї непорушності закону, справедливості і свободи Гомера («Ілліада» й «Одіссея») та Гесіода («Труди і дні»); думки «мудреців» – Фалеса, Піттака, Періандра, Біанта, Солона, Клеобула, Хілона; учення Піфагора та його послідовників.

Передумови конституціоналізму періоду раннього середньовіччя та їх відображення у правових документах: «Салічна правда», «Аламаннська правда», «Баварська правда» та «Едикти королів»; Англо-Саксонські «Правди»; пам'ятки Візантійського законодавства IX-XI ст.

Тенденції розвитку та закріплення принципів та інститутів конституціоналізму у правових документах періоду класичного та пізнього середньовіччя. Норми міського права. Хартія Страсбурга. Право Магдебурга. Велика Хартія Вольностей 1215 р.; «Золота булла» 1356 р.; принцип підпорядкування (обмеження) влади у вченні І. Солсберійського; праці Н. Макіавеллі; «Напучення королеві польському Сигізмунду Августу» (1543 р.) С. Оріховського-Роксоланина.

Ідеї конституціоналізму епохи Ренесансу. Гуманістичні ідеї Е. Роттердамського, Е. де Ла Боезі. Ідеї народного суверенітету М. Падуанського та Алтузія; виборність та скасування королівської влади у теорії тираноборства Ф. Отмана.

## **Тема № 2. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях першого покоління.**

Ідеї конституціоналізму в теорії природного права. Концепція суспільного договору Г. Гроція. Модель громадянського суспільства в обґрунтуванні Гоббса. Політико-правові ідеї Ш.-Л. Монтеск'є. Теорія народного суверенітету Ж.-Ж. Руссо. Права людини як основа появи буржуазних конституцій.

Конституція США як перша сучасна конституція. Конституційні акти штатів як нормативні підвалини конституції США. Особливості змісту та порядок прийняття конституції США. Роль конституції США для становлення й розвитку доктрини сучасного конституціоналізму.

Європейська конституційної думка та її нормативне відображення. Декларація прав людини і громадянина 1789 р.; Конституція П. Орлика як перша європейська конституція; фактори, що вплинули на її зміст; Значення Конституції П. Орлика для української конституційної доктрини. Конституції Польщі 1795 р.; Конституція Бельгії 1831 р.; Конституції Німеччини Швейцарії, Італії, Голландії та Данії, прийняті у 1848 р.

Акти конституційного значення періоду Російської імперії. «Руська правда» П. І. Пестеля. Конституція М. М. Муравйова. Конституція Моріс-Мелікова. «Основні Закони» С. Ю. Вітте.

Тенденції розвитку конституційної думки на українських землях після повалення Російської імперії. 4 Універсали Української Центральної Ради; Конституція Української Народної Республіки 1918 р.; Закон про тимчасовий державний устрій України 1918 р.; Конституційне законодавство часів гетьманату («Про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р.

та «Про верховне управління Державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами Держави ясновельможного пана Гетьмана всієї України» від 1 серпня 1918 р.); конституційні акти Директорії (Декларація Української Директорії від 13 грудня 1918 р., Універсал (Резолюція про владу) 28 січня 1919 р., Закон «Про тимчасове верховне управління і порядок законодавства в Українській Народній Республіці», Закон «Про Державну Народну Раду Української Народної Республіки»).

### **Тема № 3. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях другого покоління.**

Зміни на політичній карті світу після Першої світової війни та їх вплив на розвиток конституціоналізму. Розпад старих імперій Європи (Російської та Австро-Угорської) та конституційно-правове оформлення нових країн – Україна (УНР) (1918 р.), Фінляндія (1919 р.), Австрія (1920 р.), Естонія (1920 р.), Угорщина (1920 р.), Чехословаччина (1920 р.), Польща (1921 р.), Югославія (1921 р.), Литва (1922 р.), Латвія (1922 р.). Конституції Мексики (1917 р.), Німеччини (Веймарська Конституція) (1919 р.), Ісландії (1920 р.), Єгипту (1923 р.), Румунії (1923 р.), Греції (1927 р.), Албанії (1928 р.), Іспанії (1931 р.), Бразилії (1937 р.), Ірландії (1937 р.) та ін. як уособлення світових тенденцій конституціоналізації державно-суспільних відносин у період нового часу.

Доктринальні ідеї «першої половини» даного періоду розвитку конституцій. Економічні і соціальні відносини як предмет правового регулювання конституцій другого покоління. Конституційне визначення меж втручання держави в життя суспільства та індивіда (на прикладі окремих конституцій «другої хвилі»). Конституційна інституціоналізація політичних інститутів (політичні партії і профспілки). Поява та закріплення нової категорії прав і свобод людини (групи соціально-економічних прав і свобод). Перші спроби конституційного визначення принципів зовнішньої політики держави.

Доктринальні ідеї «другої половини» даного періоду розвитку конституцій. Криза парламентаризму та конституційні тенденції до посилення виконавчої влади на початку та в середині 30-х років. Встановлення реакційних політичних режимів у Німеччині, Італії, Іспанії, Португалії, Японії, а в другій половині 30-х років – Польщі та Угорщині та їх вплив на громадянське суспільство.

### **Тема № 4. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях третього покоління.**

Еволюція державницької думки після Другої світової війни. Територіальні зміни на карті світу та їх конституційно-правове закріплення.

Еволюція змісту та форми конституцій третього покоління на прикладі конституцій країн Західної Європи (Франції (1946 р., а згодом – Конституція 1958 р.), Італії (1947 р.), Німеччини (1949 р.), Греції (1952 р., згодом – Конституції 1967 р. та 1975 р.), Данії (1953 р.), Португалії (1976 р.), Іспанії (1978 р.) та інших держав.

Трансформація соціалістичних ідей в Східній Європі після розпаду СРСР (на прикладі конституцій Хорватії (1990 р.), Болгарії (1991 р.), Македонії (1991 р.), Румунії (1991 р.), Словенії (1991 р.), Словаччини (1991 р.), Естонії (1992 р.), Литви (1992 р.), Узбекистану (1992 р.), Чехії (1992 р.), Югославії (1992 р.), Киргизстану (1993 р.), Росії (1993 р.), Білорусії (1994 р.), Азербайджану (1995 р.), Вірменії (1995 р.), Грузії (1995 р.), України (1996 р.), Польщі (1997 р.).

Характерні риси конституцій третього покоління. Посилення ролі держави у сфері економіки. Посилення «соціального» виміру сучасної конституційної держави (призначення держави в соціальній сфері, соціальні орієнтири держави, державна соціальна політика і т.д.). Подальший розвиток інституту конституційних прав та свобод людини. Права та свободи «третього покоління» (колективні права та свободи – право на мир, на гідне людини проживання, безпечне довкілля, на користування світовою культурною спадщиною і т.д.). Наявність положень про зовнішньополітичну діяльність держави (принципи миролюбної політики, співвідношення національного і міжнародного права, процеси інтеграції – для членів Європейського Союзу). Подальша демократизація виборчої системи. Зміна понятійного апарату конституцій, поява нових термінів тощо.

### **Тема № 5. Конституційний процес в Україні на сучасному етапі.**

Розпад Радянського Союзу та його вплив на становлення науково-практичної парадигми держав соціалістичного табору. Європейські правові традиції та їх вплив на становлення теорії сучасного українського конституціоналізму.

Конституційна реформа – головний напрям формування сучасного українського конституціоналізму. Ознаки та характерні риси конституційної реформи в Україні. Періодизація конституційної реформи в Україні та її відображення у науковій та політичній доктринах. Проблеми та виклики сучасного конституційного процесу в Україні. Основні тенденції та підходи до вирішення політичної кризи в Україні.

Конституційно-правове забезпечення політичної реформи в умовах становлення та розвитку сучасного українського конституціоналізму. Перший Проект Конституції України (у редакції від 26 жовтня 1993 р.). Конституційний Договір (мала конституція) від 8 червня 1995 р.. Конституція 1996 року. Конституційні зміни 2004–2021 рр. Законопроектна діяльність Конституційної Асамблеї та Конституційної Комісії та її значення для сучасної конституційної доктрини.

### **Тема № 6. Доктрини конституційного ладу.**

Конституційно-правова доктрина та формування конституційного ладу. Конституційний порядок як процес і стан реалізації конституційних норм. Реальність та стабільність конституційного ладу як результат впровадження конституційної системи організації державної влади.



Концепція визначення конституційного ладу народом України. Пов'язаність конституційного ладу з поняттям «народовладдя». Визначення конституційного ладу як прерогатива правосуб'єктності Українського народу.

Конституція 1996 року як акт установчої влади народу та нормативне уособлення доктрини конституційного ладу. Установча влада Українського народу через призму рішень Конституційного Суду України.

Поняття, ознаки і зміст конституційного ладу України. Конституційний лад як фактичний (реальний) стан суспільних відносин. Фактичність (реальність), урегульованість, суверенність, програмність, наступність, відносна стабільність як ознаки конституційного ладу України. Правовідносини, які визначені і гарантовані Конституцією України як уособлення змісту конституційного ладу.

Співвідношення конституційного та державного ладу. Конституційний лад як множинна інституція, яка розвивається з категорії суспільного й державного ладу. Конституційний лад як об'єктивне якісне надбання цивілізованого гуманістичного розвитку суспільства і держави.

### **Тема № 7. Концептуальні питання народовладдя.**

Зміст народовладдя як основи конституційного ладу, його вплив на політичну модернізацію країни. Теоретико-правові засади народовладдя. Поняття, сутність та визначальні характеристики категорії «народовладдя». Конституційний принцип народовладдя як гарантія громадянського суспільства. Народне волевиявлення у системі пріоритетів держави.

Принцип народного суверенітету та його місце у конституційній доктрині. Народний суверенітет як фундамент народовладдя. Основні теоретичні передумови формування концепції безпосереднього народовладдя. Установча влада Українського народу: сутність, зміст, проблеми та перспективи конституційно-правового регулювання.

Народовладдя, «голос народу» та право бути почутим владою як соціально-політичні цінності.

Суб'єкти народного волевиявлення, обсяг їх повноважень і «самостійності» у контексті проблеми вирішення регіональних та місцевих національно-політичних та соціально-культурних потреб. Суб'єкти безпосереднього народовладдя: визначення та характеристика. Суб'єкти представницького народовладдя: концептуальні підходи та деякі проблеми. Верховна Рада України як єдиний представницький орган всього Українського народу: проблеми розуміння юридичної природи та шляхи підвищення конституційно-правового статусу.

Тенденції становлення конституційної формули українського народовладдя. Конституційно-правові моделі народного представництва. Теоретичні аспекти концепції консенсусної демократії як новітньої тенденції розвитку народовладдя.

## **Тема № 8. Доктрина державного суверенітету.**

Державний суверенітет: історія розвитку ідеї. Ідея державного суверенітету в епоху пізнього Середньовіччя та Ренесансу. Ідея державного суверенітету в політико-правових теоріях Нового часу. Концепція державного суверенітету в XXI столітті.

Внутрішній і зовнішній суверенітет. Суверенні права. Основні ознаки державного суверенітету: верховенство, незалежність і рівноправність, єдність, неподільність та невідчужуваність суверенітету. Система суверенних прав, які використовуються державою для забезпечення незалежності у відносинах з іншими країнами і верховенства державної влади на власній території.

Зобов'язання держави в сфері прав людини: вплив на концепцію державного суверенітету. Основні напрями впливу зобов'язань держави в сфері забезпечення, охорони та гарантування прав людини на концепцію державного суверенітету. Доктрина прав людини як універсальна системи цінностей. Концепції «обмеженого суверенітету» й «гуманітарної інтервенції».

Державний суверенітет і інтеграційні процеси. Стан, характеристики, закономірності і тенденції функціонування держави і права в умовах інтеграції. Трансформації змісту і ролі державного суверенітету в контексті глобалізації та розвитку наддержавних міжнародних організацій. Особливості та тенденції реалізації євроінтеграційного курсу України.

Державний суверенітет і міжнародні санкції. Сутність категорії міжнародних санкцій, їх риси, підстави застосування та впливу на державний суверенітет. Концепція дозволеного примусу.

## **Тема № 9. Доктрини політичних режимів. Концепція сучасної демократичної держави.**

Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування та його взаємовідносини з громадянським суспільством. Головні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та громадянського суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, жорстко авторитарний, авторитарно-демократичний, демократично-авторитарний, ліберальний, демократичний, анархо-демократичний. Тенденція до переродження партійної і державної бюрократії в умовах тоталітарних режимів. Раціоналізація бюрократії і управління в умовах демократії.

Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.

Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу, способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Основні концепції демократії: класична, ліберальна, соціальна, представницька, плюралістична, елітарна, плебісцитарна, партиципарна та ін. Демократичні принципи і процедура підготовки, прийняття і впровадження в життя політичних рішень. Форми демократії: безпосередня, представницька і професійна.

Конституційні гарантії демократії. Конституція України і демократизація українського суспільства. Використання демократичного досвіду людства в процесі здійснення політичних реформ в Україні.

Поняття ідеології та класичні уявлення про неї (Де Тресі, К. Маркс, Р. Міхелс, М. Вебер, О. Лемберг, Т. Парсонс, Р. Пайпс). Функції політичної ідеології (створення позитивного образу здійснюваної політики, інтеграція суспільства, мотивація політичної поведінки). Державна ідеологія і політичний ідеал. Форми політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-політичний, актуалізований (засвоєння і втілення принципів і цілей певної ідеології).

Основні ідейно-політичні течії сучасності. Лібералізм і неолібералізм. Консерватизм і неоконсерватизм. Марксизм і соціал-демократизм. Фашизм і неофашизм. Християнсько-демократична ідеологія і альтернативні ідейно-політичні течії.

### **Тема № 10. Концепції правової держави і верховенства права в сучасній правовій доктрині.**

Основні концепції правової держави. Ідея правової держави як загальнолюдська цінність. Вихідні положення сучасної загальної теорії правової держави. Основні ознаки правової держави. Шляхи формування правової держави в Україні.

Історичні процеси формування і затвердження принципу верховенства права, його змістовна характеристика. Еволюція ідей про обмеження держави справедливим законом, починаючи від стародавніх часів й до XX ст. Доктрина верховенства права в європейському просторі і міжнародному праві. сутність принципу верховенства права, його самостійне значення і відмінність від принципу законності.

Зв'язок доктрини верховенства права з теорією правової держави. Верховенство права як одна із засадничих ознак правової держави. Ознаки правової держави: безумовне визнання, законодавче закріплення, реальне здійснення і гарантування державою невід'ємних прав і свобод людини; поділ державної влади; взаємна відповідальність держави і особи; наявність незалежного й ефективного суду; високий рівень правової культури суспільства тощо.

### **Тема № 11. Концепції соціальної держави.**

Виникнення та розвиток концепції соціальної держави. Ідеї блага народу в стародавньому світі та в епоху середньовіччя. Погляди філософів епохи Ренесансу та Нового часу на соціальну політику держави. Вплив економічних теорій на формування політики соціальної держави.

Теоретичні джерела концепції соціальної держави. Основні філософсько-правові підходи до соціалізації права (школи природного права і позитивісти). Теорії добробуту (від класичної ліберальної до соціальної теорії добробуту) як теоретичне підґрунтя теорії соціальної держави.

Теоретико-методологічні основи розвитку соціальної держави в умовах сучасних викликів. Зближення різних теоретичних концепцій у другій половині ХХ ст. Сучасні різновиди соціальних концепцій та тенденції їх взаємодії.

Соціальна держава третього тисячоліття: модернізована модель. Основні класифікації сучасних моделей соціальної держави (запобіжна модель; соціальна держава, що активізує; трудова держава; соціально-інвестиційна держава (держава соціальних інвестицій)), «сервісна» держава. Теорія соціальної ринкової економіки. Практичне застосування ідей теорії соціальної держави та їх значення для збереження соціальної стабільності. Проблеми розвитку теорії соціальної держави під впливом нових теоретичних досліджень функцій держави в умовах глобалізації..

Концепція соціальної держави як один із напрямів боротьби з бідністю в Україні. Бідність як головна проблема побудови соціальної держави в Україні; основні напрями та методи по її подоланню. Приведення законодавства України у сфері соціального розвитку та в інших сферах суспільного життя до європейських правових стандартів як головна тенденція розвитку України як соціальної держави.

## **Тема № 12. Доктрини територіального устрою держави.**

Шляхи вдосконалення адміністративно-територіального устрою в Україні у науковому і політичному дискурсах кінця ХХ початку ХХІ ст. Проекти територіальної перебудови перших днів незалежності. Концепція проведення адміністративної реформи в Україні 1998 р. Урбанізації як напрям адміністративно-територіальної реформи. Проблеми територіального устрою України на початку ХХІ ст.

Теоретичні та методологічні засади «адміністративно-територіального устрою». Територія як політико-правовий та державно-управлінський феномен. Сутність поняття «адміністративно-територіальний устрій». Етнорегіональна концепція реформування територіального устрою України.

Районування території України як один з факторів просторового соціально-економічного розвитку регіонів. Районування як важливий чинник територіальної й просторової організації та управління господарством країни. Переваги та недоліки різних підходів до районування території України. Схеми економічного районування при вдосконаленні або реформуванні адміністративно-територіального устрою держави.

## **Тема № 13. Доктрина державного правління.**

Парадигми та доктрини в еволюції теорій державного управління. Історичні етапи розвитку теорії державного управління. Формування першої наукової державно-управлінської парадигми (перша третина ХХ ст.). Синергетичний механізм Г. Хакена та синергетичні засади державного управління. Державне управління з позицій класичної або некласичної наукової раціональності. Представницька форма правління Б. Чичеріна. Соціальні цінності як основа державноуправлінської діяльності.

Вплив теорії та практики українського державотворення на форму правління держави. Історичні етапи розвитку теорії державного управління в Україні. Сучасна практика державного управління в Україні.

Напрями формування теорії державного управління в Україні. Новітні тенденції розвитку теорії державного управління в Україні. Розвиток нормативно-правових засад реформування державного управління в Україні. Перспективи вдосконалення державного управління України із використанням практичного досвіду зарубіжних країн та проблеми формування сучасної теорії державного управління.

#### **Тема № 14. Принцип поділу влади.**

Теоретико-методологічні засади дослідження поділу влади. Ідея поділу влади в історії світової та вітчизняної політико-правової думки. Сутність принципу поділу влади та сучасні підходи до його розуміння.

Принцип поділу державної влади в українській науковій думці: до генези питання. Спроби конституційного будівництва та усталення принципу поділу влад на території України на початку XX ст. (Конституція УНР 29 квітня 1918 року, конституційні проекти О. Ейхельмана та С. Дністрянського). Особливості поділу влади у радянський період української державності. Формування системи органів державної влади в умовах незалежності української держави. Конституційний договір 1995 року. Закріплення принципу поділу влади у Конституції 1996 року. Система «стримувань і противаг» як умова реалізації принципу поділу влади. Принцип поділу державної влади і проблеми забезпечення єдності влади.

Проблеми формування моделі розподілу влади в Україні. Політична реформа як складова трансформації системи органів державної влади. Вплив глобалізації на поділ влади у державі.

#### **Тема № 15. Парламентаризм в системі демократичних цінностей суспільства.**

Парадигма сучасного розуміння природи парламенту та особливостей його «співіснування» з іншими органами влади. Ідея народного суверенітету та ідея народного представництва як основа уявлень про статус і функції парламенту як представницького органу законодавчої влади держави. Ідея верховенства парламенту в системі влади у працях Т. Гоббса. Дослідження західноєвропейських фахівців з державного права II пол. XIX ст. (часу виникнення теорій парламентаризму) – на початку XX ст. – А. Есмена, Д. Мілля, А. Дайсі, Л. Дюгі, А. Лоуелля, С. Лоу, В. Беджигота, Т. Мора та ін. Теорія рівноваги властей. Сучасне розуміння парламентаризму в розвинутих країнах Заходу (концепції моністичного парламентаризму, дуалістичного парламентаризму, раціоналізованого парламентаризму, інтеграційного вчення та інші). Парламентаризм як об'єкт електоральної комунікації.

Еволюції західних теорій парламентаризму та парламентських процесів у державах перехідного типу. Демократичний потенціал українського парламентаризму. Проблеми становлення сучасного парламентаризму в

Україні. Розвиненість парламентаризму як фактор досягнення режиму консолідованої демократії в Україні.

### **Тема № 16. Теорія місцевого самоврядування.**

Основні теорії і моделі місцевого самоврядування в історії політико-правової думки. Федеральна теорія народного суверенітету та принцип субсидіарності Й. Альтузіуса. «Теорія вільних громад» А. де Токвіля. Еволюція громадівської теорії самоврядування у поглядах місцевого О. фон Гірке та В. Шеффнера. Державницька теорія місцевого самоврядування Р. Гнейста і Л. Штейна. Дуалістична теорія місцевого самоврядування. Теорія соціального обслуговування. Інші теорії місцевого самоврядування (теорія самоврядних одиниць, органічна теорія, теорія муніципального соціалізму, соціальна класова теорія тощо). Відображення ідей та теорій місцевого самоврядування у міжнародних документах: Європейській хартії місцевого самоврядування та Всесвітній декларації місцевого самоврядування та їх вплив на зміст Конституції України.

Сучасні теорії розвитку місцевого самоврядування: теоретико-концептуальні проблеми. Теоретичні засади моделей місцевого самоврядування. Англосаксонська, континентальна, іберійська, радянська та змішана моделі місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації. Характеристика системи місцевого самоврядування в Україні. Конституційні та правові проблеми місцевого самоврядування в Україні. Концептуальні засади реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Критерії оптимізації просторової структури місцевого самоврядування і приведення її у відповідність до європейських норм і стандартів.

### **Тема № 17. Правові доктрини політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.**

Основні політико-ідеологічні доктрини в сучасному світі. Політична ідеологія як найважливіший стрижень політичної свідомості людини. Основні політико-ідеологічні доктрини сучасності. Політичний плюралізм як показник і результат зрілості процесу становлення демократичної політичної системи. Політико-ідеологічний плюралізм в сучасній Україні: теоретичні й практичні аспекти. Політичні партії України як виразники різних ідеологій.

Економічна модель демократії та можливості політичного поля. Еволюція сучасних економічних систем у контексті концепції пасіонарності. Пошуки нової економічної ідеології для національної економіки в умовах становлення інформаційного суспільства та інформаційної економіки. Відображення ідеології державно-приватного партнерства в концепції модернізації економіки України. Економіко-ідеологічні системи в контексті суспільного поступу.

Філософський аналіз сучасної державної ідеології. Ідеологія: сутність і зміст поняття. Баланс ідеології та релігії в оптимізації суспільних відносин. Національна ідентичність як ідеологічний конструкт. Сьогодення України і

ідеологія фізіократів. Ідеологічна складова демократизації суспільства в Україні. Нові ідеологічні тенденції у сучасному політикумі. Героїзм як складова української ідеології. Глобалізм як ідеологічний орієнтир розвитку сучасного світу. Міфологізація трансформаційних процесів в Україні. Ліберальні цінності в контексті легітимації політичного режиму в Україні.

## **Тема № 18. Доктрини співвідношення національного та міжнародного права.**

Проблема співвідношення міжнародного та національного права. Концепція «дихотомії» (поділу права на національне і міжнародне право). Школа природного права. Соціологічна школа права.

«Дуалістична» концепція співвідношення національного і міжнародного права. Критерії розмежування національного (внутрішнього) і міжнародного права. Джерела права як критерій розмежування національного (внутрішнього) і міжнародного права. Суб'єкти як критерій розмежування національного (внутрішнього) і міжнародного права. Предмет регулювання як критерій розмежування національного (внутрішнього) і міжнародного права. Концепція «реалістичного дуалізму» співвідношення міжнародного та національного права. Концепція «діалектичного дуалізму» співвідношення міжнародного та національного права.

«Моністична» концепція співвідношення національного та міжнародного права. Теорія примату (верховенства) міжнародного права щодо національного права («інтернаціоналістська» і «націоналістична» версія монізму).

Міжнародне право про взаємодію з національним правом. Фундаментальна засада міжнародного права *pacta sunt servanda*. Роль національного права в процесі реалізації норм міжнародного права.

Національне право про взаємодію з міжнародним правом. Методи і механізми включення чи реалізації міжнародного права в національну систему права. Рецепція. Трансформація. Загальна (генеральна) і спеціальна (індивідуальна) трансформація. Пряма і опосередкована трансформація. Паралелізація. Відсилання. Інкorporація (адопція). Обов'язковість *ex pte* *erga* *omnes*. Теорія виконання. Адмісія.

Міжнародне право в праві України. Пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права. Чинність міжнародних договорів.

## **Тема № 19. Форми безпосередньої демократії.**

Інститути та організаційно-правові форми реалізації безпосередньої демократії. Загальна характеристика та зміст форм безпосередньої демократії.

Виборче право: сучасне розуміння і сутність. Місце і роль виборчого права у системі конституційного права України.

Доктринальне бачення сутності конституційних засад референдної демократії. Типологія референдної демократії: швейцарська, французька та американська моделі референдної демократії. Референдне право в Україні. Місцеві референдуми та місцеві вибори – найвищі форми безпосереднього

волевиявлення членів територіальної громади. Інші інститути та організаційно-правові форми реалізації безпосередньої демократії.

Інститути безпосередньої демократії та розвиток українського конституціоналізму. Механізм функціонування безпосередньої демократії в Україні. Форми та принципи реалізації безпосередньої демократії в Україні. Система юридичних гарантій безпосередньої демократії.

### **Тема № 20. Концепції народного представництва.**

Історичні передумови виникнення та розвитку теорій народного представництва. Субстанціальна теорія народного представництва.

Моделі народного представництва у сучасному світі. Західні (європейські) (до них належить і українська); мусульманська, африканська, сінська (китайсько-конфуційська), індо-буддистська моделі народного представництва. Соціалістична концепція народного представництва. Ліберальна модель народного представництва. Ліберально-демократична модель народного представництва західноєвропейського зразка. Соціологічна і діяльнісна концепції народного представництва.

Народне представництво як політико-правова категорія. Співвідношення народного представництва та національного суверенітету. Поняття і форми представницької демократії. Особливості функціонування інституту народного представництва в Україні. Фактори, що суттєво впливають на функціонування інституту народного представництва в Україні.

### **Тема № 21. Конституційна парадигма прав людини.**

Історична ретроспектива генезису прав людини. Релігійні вірування та їх вплив на доктрину прав людини. Цивілізаційний вимір прав людини. Права людини в античні часи та їх правове та філософське обґрунтування. Права людини в епоху Середньовіччя. Правові та філософські погляди на права людини епохи Ренесансу. Права людини у нормотворчій практиці держав нового часу.

Генезис прав і свобод людини на землях України. Прадавні уявлення про людину та її місце у всесвіті на території українських земель. Пам'ятки правової думки і нормотворення щодо прав людини та їх роль у становленні української нації. Права людини на українських землях у період Київської Русі (IX–XII ст.). Давнє звичаєве право. «Руська правда» (1036–1037 рр.) як правова основа Київської Русі. Права людини часів Галицько-волинського князівства. Відображення соціального укладу держави в актах Великого князівства Литовського. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.) та їх значення для європейського права. Магдебурзьке право. Закріплення прав людини у правових актах часів козацької держави. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. Політико-правові ідеї гуманітарного змісту часів Московії та Російської імперії. Ідеї асоціації гармонійних особистостей у конституційному проєкті М. Драгоманова» Вільна спілка». Гуманістичні політико-правові концепції Михайла Грушевського. Права громадянина у конституційних актах Гетьманату, Директорії і ЗУНР.



Права людини та громадянина радянського періоду. Декларація прав трудящого і експлуатованого народу 1918 р. Еволюція прав особи в УРСР (Конституції 1919, 1929, 1937, 1978 рр.). Участь УРСР у міжнародній нормотворчості з прав людини після II світової війни.

Становлення прав людини в незалежній Україні. Прийняття України в члени Ради Європи 9 листопада 1995 р. та його правові наслідки для національного механізму захисту прав особи. Права і свободи людини і громадянина у Конституції України 1996 р. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у державно-правовій системі захисту прав і свобод людини.

### **Тема № 22. Концепції правового статусу людини.**

Розвиток вчень про правове становище особи. Формування ідеї прав людини в дореволюційний період. Розвиток ідеї прав людини в радянський період. Розвиток ідеї прав людини в пострадянський період. Теоретико-методологічні підходи до поняття правового статусу особистості в сучасний період. Системоутворюючі зв'язки правового статусу особи. Зміст правового статусу особи.

Сучасна концепція прав людини, її втілення в основних принципах конституційно-правового статусу людини і громадянина. Системна концепція правового статусу особи (людини і громадянина).

Правовий статус людини і громадянина в конституціях держав Східної Європи: порівняльно-правовий аналіз конституцій та їхнє співвідношення з міжнародними стандартами.

### **Тема № 23. Концепції громадянства.**

Основні Концепції громадянства (екологічна, неореспубліканська, гендерно нейтральна, культурна та глобальна). Класичні концепції громадянства Т. Маршала (цивільне громадянство, політичне громадянство, соціальне громадянство). Еволюція концепції громадянства у XXI столітті. Концепція громадянства Айріс Маїон Янг.

Політичні та соціальні обставини становлення концепцій корпоративного громадянства та корпоративної соціальної відповідальності в ЄС. Співвимірність концепцій з окремими моделями демократії. Становлення концепції корпоративного громадянства як важливого чинника активізації розбудови українського громадянського суспільства та демократії в умовах євроінтеграції.

Концепція безгромадянства *de facto* у міжнародному праві. Визначальні ознаки безгромадянства. Можливості нормативного закріплення правового статусу апатридів *de facto* у міжнародному праві.

### **Тема № 24. Принципи правового статусу особи.**

Сучасна концепція прав людини, її втілення в основних принципах конституційно-правового статусу людини і громадянина. Втілення ліберальної концепції прав та свобод людини і громадянина в Основному Законі України.

Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина в українському законодавстві

Система основних принципів правового статусу особи та їх конституційне закріплення. Людина як найвища соціальна цінність. Рівність прав і свобод людини і громадянина. Гуманістична спрямованість прав і свобод людини. Відповідність основ правового статусу особи міжнародно-правовим стандартам прав.

Принципи правового статусу дитини. Принципи правового статусу осіб з обмеженими можливостями. Принципи конституційно-правового статусу іноземців в Україні.

## **Тема № 25. Механізм захисту прав людини в національній правовій доктрині.**

Правова доктрина захисту прав людини: історія та сучасність.

Принцип верховенства права як ціннісна складова захисту прав і свобод людини. Захист прав і свобод людини та громадянина на етапі формування громадянського суспільства. Соціально-правовий механізм забезпечення (реалізації, охорони та захисту) прав людини. Захист прав людини – основний пріоритет відомчої правотворчої політики. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя. Місце адвокатури у механізмі захисту прав людини і громадянина. Роль і місце омбудсмана у національному механізмі захисту прав людини. Національна поліція у механізмі захисту прав людини. Проблеми удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини в Україні.

Реалізація європейських стандартів публічного управління щодо забезпечення прав людини та напрями їх упровадження в Україні.

## **Тема № 26. Міжнародні механізми захисту прав людини.**

Наукові підходи до визначення сутності і змісту поняття «міжнародні механізми захисту прав людини». Сутність поняття «міжнародного механізму захисту прав людини». Зміст поняття «міжнародного механізму захисту прав людини».

Класифікація міжнародних механізмів захисту прав людини. Універсальні і регіональні міжнародні механізми захисту прав людини. Конвенційні (нормативні) і інституційні міжнародні механізми захисту прав людини. Міжамериканська, Африканська і Європейська системи як регіональні міжнародні механізми захисту прав людини. Регулятивні і моніторингові (контрольні) міжнародні механізми захисту прав людини. Договірні та позадоговірні міжнародні механізми захисту прав людини.

Міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини. Термін «міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини». Функції міжнародних стандартів забезпечення прав і свобод людини. Універсальні і регіональні міжнародно-правові документи у сфері захисту прав і свобод людини.

Співвідношення міжнародно-правового і національного регулювання прав і свобод людини. Співвідношення норм Конституції України, які стосуються прав і свобод людини, з міжнародними документами про права людини. Реалізація норми права як завершальний етап правового регулювання прав і свобод людини.

### **Тема № 27. Ідея громадянського суспільства у конституційно-правовій доктрині.**

Розвиток концепції громадянського суспільства у вітчизняній політико-правовій думці XIX – початку XX ст. Політико-правова думка епохи Відродження та ідеї антропоцентризму. Принципи громадянського суспільства епохи українського Просвітництва й ідея загального блага. Ідеї прогресу та раціональної побудови світу і могутності людського розуму у XIX ст. Ідеї громадянського суспільства у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства (братства). Ідеї громадянського суспільства у діяльності культурно-просвітницьких громад. Поєднання концепції громадянського суспільства та доктрини правової держави у працях дослідників Нового часу.

До питання співвідношення громадянського суспільства і держави. Механізм взаємодії влади і громадянського суспільства. Роль інституту адвокатури в реалізації правозахисної функції громадянського суспільства. Мас-медіа в процесах демократичних трансформацій українського суспільства, Інституціоналізація громадянського суспільства як чинник формування демократичної політичної стабільності в сучасній Україні. Громадські організації як чинник становлення громадянського суспільства.

Стан та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні. Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації.

### **Тема № 28. Інтеграція України в умовах глобалізації: конституційно-правовий аналіз.**

Науково-практична парадигма конституціоналізації процесу європейської інтеграції. Генеза становлення наднаціональних характеристик у праві. Теоретико-методологічні засади формування концепту конституціоналізації процесу європейської інтеграції. Конституційно-правовий механізм імплементації міжнародних договорів та його функціональне значення у процесі європейської інтеграції.

Досвід конституційних реформ у державах-членах Європейського Союзу. Правові та інституційні засоби зближення правопорядків в ЄС. Конституційно-правові перетворення у країнах-членах ЄС. Досвід впливу Лісабонського Договору на конституції держав-членів ЄС у контексті визначення тенденцій конституційної модернізації в Україні.

Основні напрямки конституціоналізації процесу європейської інтеграції України. Організаційно-правові заходи з адаптації законодавства України до права ЄС. Роль та значення органів конституційної юстиції в конституціоналізації процесу європейської інтеграції: європейська практика та

українські реалії. Прогностичні сценарії конституційно-правових перетворень в Україні на шляху інтеграції до ЄС.

#### 4. Структура навчальної дисципліни

##### 4.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Передісторія конституціоналізму: античний та середньовічний періоди. Епоха Ренесансу.	6	-	-	-	-	6	
Тема № 2. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях першого покоління.	7	-	-	-	-	7	
Тема № 3. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях другого покоління.	5	-	-	-	-	5	
Тема № 4. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях третього покоління.	7	-	-	-	-	7	
Тема № 5. Конституційний процес в Україні на сучасному етапі	7	2	-	-	-	5	
Тема № 6. Доктрини конституційного ладу.	7	2	-	-	-	5	
Тема № 7. Концептуальні питання народовладдя.	7	2	-	-	-	5	
Тема № 8. Доктрина державного суверенітету.	7	2	-	-	-	5	
Тема № 9. Доктрини політичних режимів. Концепція сучасної демократичної держави.	6	-	-	-	-	6	
Тема № 10. Концепції правової держави і верховенства права в сучасній правовій доктрині.	7	-	2	-	-	5	
Тема № 11. Концепції соціальної держави.	6	-	2	-	-	4	
Тема № 12. Доктрини територіального устрою держави.	7	-	2	-	-	5	

Тема № 13. Доктрина державного правління.	7	2	-	-	-	5	
Тема № 14. Принцип поділу влади.	7	2	-	-	-	5	
Тема № 15. Парламентаризм в системі демократичних цінностей суспільства.	6	-	2	-	-	4	
Тема № 16. Теорія місцевого самоврядування.	5	-	2	-	-	3	
Тема № 17. Правові доктрини політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.	6	-	2	-	-	4	
Тема № 18. Доктрини співвідношення національного та міжнародного права.	5	-	-	-	-	5	
Тема № 19. Форми безпосередньої демократії.	7	2	2	-	-	3	
Тема № 20. Концепції народного представництва.	7	2	2	-	-	3	
Тема № 21. Конституційна парадигма прав людини.	7	-	-	-	-	7	
Тема № 22. Концепції правового статусу людини.	7	2	-	-	-	5	
Тема № 23. Концепції громадянства.	5	-	-	-	-	5	
Тема № 24. Принципи правового статусу особи.	4	-	-			4	
Тема № 25. Механізм захисту прав людини в національній правовій доктрині.	7	-	2	-	-	5	
Тема № 26. Міжнародні механізми захисту прав людини.	7	-	-	-	-	7	
Тема № 27. Ідея громадянського суспільства у конституційно-правовій доктрині.	7	-	-	-	-	7	
Тема № 28. Інтеграція України в умовах глобалізації: конституційно-правовий аналіз.	7	-	-	-	-	7	
<b>Всього за семестр:</b>	<b>180</b>	<b>18</b>	<b>18</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>144</b>	<b>Екзамен</b>

#### 4.1.2. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Завдання що виносяться на самостійну роботу	
	<b>Тема № 1. Передісторія конституціоналізму: античний та середньовічний періоди. Епоха Ренесансу.</b>
	<p>Духовно-моральні постулати періоду античності та східних цивілізацій: уявлення Гомера і Гесіода; філософські підходи Піфагора, Геракліта, Демокріта); раціоналістичні інтерпретації софістів; логіко-понятійний аналіз Сократа, Платона); зачаткові форми емпірико-наукового (Арістотель) та історико-політичного (Полібій) дослідження держави і права; ідеї непорушності закону, справедливості і свободи Гомера («Іліада» й «Одіссея») та Гесіода («Труди і дні»); думки «мудреців» – Фалеса, Піттака, Періандра, Біанта, Солона, Клеобула, Хілона; учення Піфагора та його послідовників.</p> <p>Передумови конституціоналізму періоду раннього середньовіччя та їх відображення у правових документах: «Салічна правда», «Аламаннська правда»,</p>

	<p>«Баварська правда» та «Едикти королів»; Англо-Саксонські «Правди»; пам'ятки Візантійського законодавства IX-XI ст.</p> <p>Тенденції розвитку та закріплення принципів та інститутів конституціоналізму у правових документах періоду класичного та пізнього середньовіччя. Норми міського права. Хартія Страсбурга. Право Магдебурга. Велика Хартія Вольностей 1215 р.; «Золота булла» 1356 р.; принцип підпорядкування (обмеження) влади у вченні І. Солсберійського; праці Н. Макіавеллі; «Напучення королеві польському Сигізмунду Августу» (1543 р.) С. Оріховського-Роксоланина.</p> <p>Ідеї конституціоналізму епохи Ренесансу. Гуманістичні ідеї Е. Роттердамського, Е. де Ла Боєсі. Ідеї народного суверенітету М. Падуанського та Алтузія; виборність та скасування королівської влади у теорії тираноборства Ф. Отмана.</p>
	<p><b>Тема № 2. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях першого покоління.</b></p> <p>Ідеї конституціоналізму в теорії природного права. Концепція суспільного договору Г. Гроція. Модель громадянського суспільства в обґрунтуванні Гоббса. Політико-правові ідеї Ш.-Л. Монтеск'є. Теорія народного суверенітету Ж.-Ж. Руссо. Права людини як основа появи буржуазних конституцій.</p> <p>Конституція США як перша сучасна конституція. Конституційні акти штатів як нормативні підвалини конституції США. Особливості змісту та порядок прийняття конституції США. Роль конституції США для становлення й розвитку доктрини сучасного конституціоналізму.</p> <p>Європейська конституційної думка та її нормативне відображення. Декларація прав людини і громадянина 1789 р.; Конституція П. Орлика як перша європейська конституція; фактори, що вплинули на її зміст; Значення Конституції П. Орлика для української конституційної доктрини. Конституції Польщі 1795 р.; Конституція Бельгії 1831 р.; Конституції Німеччини Швейцарії, Італії, Голландії та Данії, прийняті у 1848 р.</p> <p>Акти конституційного значення періоду Російської імперії. "Руська правда" П. І. Пестеля. Конституція М. М. Муравйова. Конституція Моріс-Мелікова. «Основні Закони» С. Ю. Вітте.</p> <p>Тенденції розвитку конституційної думки на українських землях після повалення Російської імперії. 4 Універсали Української Центральної Ради; Конституція Української Народної Республіки 1918 р.; Закон про тимчасовий державний устрій України 1918 р.; Конституційне законодавство часів гетьманату («Про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р. та «Про верховне управління Державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами Держави ясновельможного пана Гетьмана всієї України» від 1 серпня 1918 р.); конституційні акти Директорії (Декларація Української Директорії від 13 грудня 1918 р., Універсал (Резолюція про владу) 28 січня 1919 р., Закон «Про тимчасове верховне управління і порядок законодавства в Українській Народній Республіці», Закон «Про Державну Народну Раду Української Народної Республіки»).</p>
	<p><b>Тема № 3. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях другого покоління.</b></p> <p>Зміни на політичній карті світу після Першої світової війни та їх вплив на розвиток конституціоналізму. Розпад старих імперій Європи (Російської та Австро-Угорської) та конституційно-правове оформлення нових країн – Україна (УНР) (1918 р.), Фінляндія (1919 р.), Австрія (1920 р.), Естонія (1920 р.), Угорщина (1920 р.), Чехословаччина (1920 р.), Польща (1921 р.), Югославія (1921 р.), Литва (1922 р.), Латвія (1922 р.). Конституції Мексики (1917 р.), Німеччини (Веймарська Конституція) (1919 р.), Ісландії (1920 р.), Єгипту (1923 р.), Румунії (1923 р.), Греції (1927 р.), Албанії (1928 р.), Іспанії (1931 р.), Бразилії (1937 р.), Ірландії (1937 р.) та ін. як уособлення світових тенденцій конституціоналізації державно-суспільних відносин у період нового часу.</p> <p>Доктринальні ідеї «першої половини» даного періоду розвитку конституцій.</p>

	<p>Економічні і соціальні відносини як предмет правового регулювання конституцій другого покоління. Конституційне визначення меж втручання держави в життя суспільства та індивіда (на прикладі окремих конституцій «другої хвилі»). Конституційна інституціоналізація політичних інститутів (політичні партії і профспілки). Поява та закріплення нової категорії прав і свобод людини (групи соціально-економічних прав і свобод). Перші спроби конституційного визначення принципів зовнішньої політики держави.</p> <p>Доктринальні ідеї «другої половини» даного періоду розвитку конституцій. Криза парламентаризму та конституційні тенденції до посилення виконавчої влади на початку та в середині 30-х років. Встановлення реакційних політичних режимів у Німеччині, Італії, Іспанії, Португалії, Японії, а в другій половині 30-х років – Польщі та Угорщині та їх вплив на громадянське суспільство.</p>
	<p><b>Тема № 4. Доктринальні ідеї, відображені у конституціях третього покоління.</b></p> <p>Еволюція державницької думки після Другої світової війни. Територіальні зміни на карті світу та їх конституційно-правове закріплення.</p> <p>Еволюція змісту та форми конституцій третього покоління на прикладі конституцій країн Західної Європи (Франції (1946 р., а згодом – Конституція 1958 р.), Італії (1947 р.), Німеччини (1949 р.), Греції (1952 р., згодом – Конституції 1967 р. та 1975 р.), Данії (1953 р.), Португалії (1976 р.), Іспанії (1978 р.) та інших держав.</p> <p>Трансформація соціалістичних ідей в Східній Європі після розпаду СРСР (на прикладі конституцій Хорватії (1990 р.), Болгарії (1991 р.), Македонії (1991 р.), Румунії (1991 р.), Словенії (1991 р.), Словаччини (1991 р.), Естонії (1992 р.), Литви (1992 р.), Узбекистану (1992 р.), Чехії (1992 р.), Югославії (1992 р.), Киргизстану (1993 р.), Росії (1993 р.), Білорусії (1994 р.), Азербайджану (1995 р.), Вірменії (1995 р.), Грузії (1995 р.), України (1996 р.), Польщі (1997 р.).</p> <p>Характерні риси конституцій третього покоління. Посилення ролі держави у сфері економіки. Посилення «соціального» виміру сучасної конституційної держави (призначення держави в соціальній сфері, соціальні орієнтири держави, державна соціальна політика і т.д.). Подальший розвиток інституту конституційних прав та свобод людини. Права та свободи "третього покоління" (колективні права та свободи – право на мир, на гідне людини проживання, безпечне довкілля, на користування світовою культурною спадщиною і т.д.). Наявність положень про зовнішньополітичну діяльність держави (принципи миролюбної політики, співвідношення національного і міжнародного права, процеси інтеграції – для членів Європейського Союзу). Подальша демократизація виборчої системи. Зміна понятійного апарату конституцій, поява нових термінів тощо.</p>
	<p><b>Тема № 5. Конституційний процес в Україні на сучасному етапі.</b></p> <p>Розпад Радянського Союзу та його вплив на становлення науково-практичної парадигми держав соціалістичного табору. Європейські правові традиції та їх вплив на становлення теорії сучасного українського конституціоналізму.</p> <p>Конституційна реформа – головний напрям формування сучасного українського конституціоналізму. Ознаки та характерні риси конституційної реформи в Україні. Періодизація конституційної реформи в Україні та її відображення у науковій та політичній доктринах. Проблеми та виклики сучасного конституційного процесу в Україні. Основні тенденції та підходи до вирішення політичної кризи в Україні.</p> <p>Конституційно-правове забезпечення політичної реформи в умовах становлення та розвитку сучасного українського конституціоналізму. Перший Проект Конституції України (у редакції від 26 жовтня 1993 р.). Конституційний Договір (мала конституція) від 8 червня 1995 р. Конституція 1996 р. Конституційні зміни 2004-2021 рр. Законопроектна діяльність Конституційної Асамблеї та</p>

	Конституційної Комісії та її значення для сучасної конституційної доктрини.
	<b>Тема № 6. Доктрини конституційного ладу.</b>
	<p>Конституційно-правова доктрина та формування конституційного ладу. Конституційний порядок як процес і стан реалізації конституційних норм. Реальність та стабільність конституційного ладу як результат впровадження конституційної системи організації державної влади.</p> <p>Концепція визначення конституційного ладу народом України. Пов'язаність конституційного ладу з поняттям «народовладдя». Визначення конституційного ладу як прерогатива правосуб'єктності Українського народу.</p> <p>Конституція 1996 р. як акт установчої влади народу та нормативне уособлення доктрини конституційного ладу. Установча влада Українського народу через призму рішень Конституційного Суду України.</p> <p>Поняття, ознаки і зміст конституційного ладу України. Конституційний лад як фактичний (реальний) стан суспільних відносин. Фактичність (реальність), урегульованість, суверенність, програмність, наступність, відносна стабільність як ознаки конституційного ладу України. Правовідносини, які визначені і гарантовані Конституцією України як уособлення змісту конституційного ладу.</p> <p>Співвідношення конституційного та державного ладу. Конституційний лад як множинна інституція, яка розвивається з категорії суспільного й державного ладу. Конституційний лад як об'єктивне якісне надбання цивілізованого гуманістичного розвитку суспільства і держави.</p>
	<b>Тема № 7. Концептуальні питання народовладдя.</b>
	<p>Зміст народовладдя як основи конституційного ладу, його вплив на політичну модернізацію країни. Теоретико-правові засади народовладдя. Поняття, сутність та визначальні характеристики категорії «народовладдя». Конституційний принцип народовладдя як гарантія громадянського суспільства. Народне волевиявлення у системі пріоритетів держави.</p> <p>Принцип народного суверенітету та його місце у конституційній доктрині. Народний суверенітет як фундамент народовладдя. Основні теоретичні передумови формування концепції безпосереднього народовладдя. Установча влада Українського народу: сутність, зміст, проблеми та перспективи конституційно-правового регулювання.</p> <p>Народовладдя, «голос народу» та право бути почутим владою як соціально-політичні цінності.</p> <p>Суб'єкти народного волевиявлення, обсяг їх повноважень і «самостійності» у контексті проблеми вирішення регіональних та місцевих національно-політичних та соціально-культурних потреб. Суб'єкти безпосереднього народовладдя: визначення та характеристика. Суб'єкти представницького народовладдя: концептуальні підходи та деякі проблеми. Верховна Рада України як єдиний представницький орган всього Українського народу: проблеми розуміння юридичної природи та шляхи підвищення конституційно-правового статусу.</p> <p>Тенденції становлення конституційної формули українського народовладдя. Конституційно-правові моделі народного представництва. Теоретичні аспекти концепції консенсусної демократії як новітньої тенденції розвитку народовладдя.</p>
	<b>Тема № 8. Доктрина державного суверенітету.</b>
	<p>Державний суверенітет: історія розвитку ідеї. Ідея державного суверенітету в епоху пізнього Середньовіччя та Ренесансу. Ідея державного суверенітету в політико-правових теоріях Нового часу. Концепція державного суверенітету в XXI столітті.</p> <p>Внутрішній і зовнішній суверенітет. Суверенні права. Основні ознаки державного суверенітету: верховенство, незалежність і рівноправність, єдність, неподільність та невідчужуваність суверенітету. Система суверенних прав, які використовуються</p>



	<p>державою для забезпечення незалежності у відносинах з іншими країнами і верховенства державної влади на власній території.</p> <p>Зобов'язання держави в сфері прав людини: вплив на концепцію державного суверенітету. Основні напрями впливу зобов'язань держави в сфері забезпечення, охорони та гарантування прав людини на концепцію державного суверенітету. Доктрина прав людини як універсальна системи цінностей. Концепції «обмеженого суверенітету» й «гуманітарної інтервенції».</p> <p>Державний суверенітет і інтеграційні процеси. Стан, характеристики, закономірності і тенденції функціонування держави і права в умовах інтеграції. Трансформації змісту і ролі державного суверенітету в контексті глобалізації та розвитку наддержавних міжнародних організацій. Особливості та тенденції реалізації євроінтеграційного курсу України.</p> <p>Державний суверенітет і міжнародні санкції. Сутність категорії міжнародних санкцій, їх риси, підстави застосування та впливу на державний суверенітет. Концепція дозволеного примусу.</p>
	<p><b>Тема № 9. Доктрини політичних режимів. Концепція сучасної демократичної держави.</b></p> <p>Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування та його взаємовідносини з громадянським суспільством. Головні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та громадянського суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, жорстко авторитарний, авторитарно-демократичний, демократично-авторитарний, ліберальний, демократичний, анархо-демократичний. Тенденція до переродження партійної і державної бюрократії в умовах тоталітарних режимів. Раціоналізація бюрократії і управління в умовах демократії.</p> <p>Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.</p> <p>Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу, способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Основні концепції демократії: класична, ліберальна, соціальна, представницька, плюралістична, елітарна, плебісцитарна, партиципарна та ін. Демократичні принципи і процедура підготовки, прийняття і впровадження в життя політичних рішень. Форми демократії: безпосередня, представницька і професійна.</p> <p>Конституційні гарантії демократії. Конституція України і демократизація українського суспільства. Використання демократичного досвіду людства в процесі здійснення політичних реформ в Україні.</p> <p>Поняття ідеології та класичні уявлення про неї (Де Тресі, К.Маркс, Р. Міхелс, М. Вебер, О. Лемберг, Т. Парсонс, Р. Пайпс). Функції політичної ідеології (створення позитивного образу здійснюваної політики, інтеграція суспільства, мотивація політичної поведінки). Державна ідеологія і політичний ідеал. Форми політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-політичний, актуалізований (засвоєння і втілення принципів і цілей певної ідеології).</p> <p>Основні ідейно-політичні течії сучасності. Лібералізм і неолібералізм. Консерватизм і неоконсерватизм. Марксизм і соціал-демократизм. Фашизм і неофашизм. Християнсько-демократична ідеологія і альтернативні ідейно-політичні течії.</p>
	<p><b>Тема № 10. Концепції правової держави і верховенства права в сучасній правовій доктрині.</b></p> <p>Основні концепції правової держави. Ідея правової держави як загальнолюдська цінність. Вихідні положення сучасної загальної теорії правової держави. Основні ознаки правової держави. Шляхи формування правової держави в Україні.</p> <p>Історичні процеси формування і затвердження принципу верховенства права, його</p>

	<p>змістовна характеристика. Еволюція ідей про обмеження держави справедливим законом, починаючи від стародавніх часів й до XX століття. Доктрина верховенства права в європейському просторі і міжнародному праві. сутність принципу верховенства права, його самостійне значення і відмінність від принципу законності.</p> <p>Зв'язок доктрини верховенства права з теорією правової держави. Верховенство права як одна із засадничих ознак правової держави. Ознаки правової держави: безумовне визнання, законодавче закріплення, реальне здійснення і гарантування державою невід'ємних прав і свобод людини; поділ державної влади; взаємна відповідальність держави і особи; наявність незалежного й ефективного суду; високий рівень правової культури суспільства тощо.</p>
	<p><b>Тема № 11. Концепції соціальної держави.</b></p> <p>Виникнення та розвиток концепції соціальної держави. Ідеї блага народу в стародавньому світі та в епоху середньовіччя. Погляди філософів епохи Ренесансу та Нового часу на соціальну політику держави. Вплив економічних теорій на формування політики соціальної держави.</p> <p>Теоретичні джерела концепції соціальної держави. Основні філософсько-правові підходи до соціалізації права (школи природного права і позитивісти). Теорії добробуту (від класичної ліберальної до соціальної теорії добробуту) як теоретичне підґрунтя теорії соціальної держави.</p> <p>Теоретико-методологічні основи розвитку соціальної держави в умовах сучасних викликів. Зближення різних теоретичних концепцій у другій половині XX ст. Сучасні різновиди соціальних концепцій та тенденції їх взаємодії.</p> <p>Соціальна держава третього тисячоліття: модернізована модель. Основні класифікації сучасних моделей соціальної держави (запобіжна модель; соціальна держава, що активізує; трудова держава; соціально-інвестиційна держава (державна соціальних інвестицій)), «сервісна» держава. Теорія соціальної ринкової економіки. Практичне застосування ідей теорії соціальної держави та їх значення для збереження соціальної стабільності. Проблеми розвитку теорії соціальної держави під впливом нових теоретичних досліджень функцій держави в умовах глобалізації.</p> <p>Концепція соціальної держави як один із напрямів боротьби з бідністю в Україні. Бідність як головна проблема побудови соціальної держави в Україні; основні напрями та методи по її подоланню. Приведення законодавства України у сфері соціального розвитку та в інших сферах суспільного життя до європейських правових стандартів як головна тенденція розвитку України як соціальної держави.</p>
	<p><b>Тема № 12. Доктрини територіального устрою держави.</b></p> <p>Шляхи вдосконалення адміністративно-територіального устрою в Україні у науковому і політичному дискурсах кінця XX початку XXI ст. Проекти територіальної перебудови перших днів незалежності. Концепція проведення адміністративної реформи в Україні 1998 р. Урбанізації як напрям адміністративно-територіальної реформи. Проблеми територіального устрою України на початку XXI ст.</p> <p>Теоретичні та методологічні засади адміністративно-територіального устрою. Територія як політико-правовий та державно-управлінський феномен. Сутність поняття «адміністративно-територіальний устрій». Етнорегіональна концепція реформування територіального устрою України.</p> <p>Районування території України як один з факторів просторового соціально-економічного розвитку регіонів. Районування як важливий чинник територіальної й просторової організації та управління господарством країни. Переваги та недоліки різних підходів до районування території України. Схеми економічного районування при вдосконаленні або реформуванні адміністративно-територіального устрою держави.</p>

	<p><b>Тема № 13. Доктрина державного правління.</b></p> <p>Парадигми та доктрини в еволюції теорій державного управління. Історичні етапи розвитку теорії державного управління Формування першої наукової державно-управлінської парадигми (перша третина XX ст.). Синергетичний механізм Г. Хакена та синергетичні засади державного управління. Державне управління з позицій класичної або некласичної наукової раціональності. Представницька форма правління Б. Чичеріна. Соціальні цінності як основа державноуправлінської діяльності.</p> <p>Вплив теорії та практики українського державотворення на форму правління держави. Історичні етапи розвитку теорії державного управління в Україні. Сучасна практика державного управління в Україні.</p> <p>Напрями формування теорії державного управління в Україні. Новітні тенденції розвитку теорії державного управління в Україні. Розвиток нормативно-правових засад реформування державного управління в Україні. Перспективи вдосконалення державного управління України із використанням практичного досвіду зарубіжних країн та проблеми формування сучасної теорії державного управління.</p>
	<p><b>Тема № 14. Принцип поділу влади.</b></p> <p>Теоретико-методологічні засади дослідження поділу влади. Ідея поділу влади в історії світової та вітчизняної політико-правової думки. Сутність принципу поділу влади та сучасні підходи до його розуміння.</p> <p>Принцип поділу державної влади в українській науковій думці: до генези питання. Спроби конституційного будівництва та усталення принципу поділу влад на території України на початку XX століття (Конституція УНР 29 квітня 1918 р., конституційні проекти О. Ейхельмана та С. Дністрянського). Особливості поділу влади у радянський період української державності. Формування системи органів державної влади в умовах незалежності української держави. Конституційний договір 1995 р. Закріплення принципу поділу влади у Конституції 1996 р. Система «стримувань і противаг» як умова реалізації принципу поділу влади. Принцип поділу державної влади і проблеми забезпечення єдності влади.</p> <p>Проблеми формування моделі розподілу влади в Україні. Політична реформа як складова трансформації системи органів державної влади. Вплив глобалізації на поділ влади у державі.</p>
	<p><b>Тема № 15. Парламентаризм в системі демократичних цінностей суспільства.</b></p> <p>Парадигма сучасного розуміння природи парламенту та особливостей його «співіснування» з іншими органами влади. Ідея народного суверенітету та ідея народного представництва як основа уявлень про статус і функції парламенту як представницького органу законодавчої влади держави. Ідея верховенства парламенту в системі влади у працях Т. Гоббса. Дослідження західноєвропейських фахівців з державного права II пол. XIX ст. (часу виникнення теорій парламентаризму) – на початку XX ст. – А. Есмена, Джона Мілля, А. Дайсі, Л. Дюгі, А. Лоуелля, С. Лоу, В. Беджигота, Т. Мора та ін. Теорія рівноваги властей. Сучасне розуміння парламентаризму в розвинутих країнах Заходу (концепції моністичного парламентаризму, дуалістичного парламентаризму, раціоналізованого парламентаризму, інтеграційного вчення та інші). Парламентаризм як об'єкт електоральної комунікації.</p> <p>Еволюції західних теорій парламентаризму та парламентських процесів у державах перехідного типу. Демократичний потенціал українського парламентаризму. Проблеми становлення сучасного парламентаризму в Україні. Розвиненість парламентаризму як фактор досягнення режиму консолідованої демократії в Україні.</p>

	<b>Тема № 16. Теорія місцевого самоврядування.</b>
	<p>Основні теорії і моделі місцевого самоврядування в історії політико-правової думки. Федеральна теорія народного суверенітету та принцип субсидіарності Й. Альтузіуса. «Теорія вільних громад» А. де Токвіля. Еволюція громадівської теорії самоврядування у поглядах місцевого О. фон Гірке та В. Шеффнера. Державницька теорія місцевого самоврядування Р. Гнейста і Л. Штейна. Дуалістична теорія місцевого самоврядування. Теорія соціального обслуговування. Інші теорії місцевого самоврядування (теорія самоврядних одиниць, органічна теорія, теорія муніципального соціалізму, соціальна класова теорія тощо). Відображення ідей та теорій місцевого самоврядування у міжнародних документах: Європейській хартії місцевого самоврядування та Всесвітній декларації місцевого самоврядування та їх вплив на зміст Конституції України.</p> <p>Сучасні теорії розвитку місцевого самоврядування: теоретико-концептуальні проблеми. Теоретичні засади моделей місцевого самоврядування. Англосаксонська, континентальна, іберійська, радянська та змішана моделі місцевого самоврядування.</p> <p>Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації. Характеристика системи місцевого самоврядування в Україні. Конституційні та правові проблеми місцевого самоврядування в Україні. Концептуальні засади реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Критерії оптимізації просторової структури місцевого самоврядування і приведення її у відповідність до європейських норм і стандартів.</p>
	<b>Тема № 17. Правові доктрини політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.</b>
	<p>Основні політико-ідеологічні доктрини в сучасному світі. Політична ідеологія як найважливіший стрижень політичної свідомості людини. Основні політико-ідеологічні доктрини сучасності. Політичний плюралізм як показник і результат зрілості процесу становлення демократичної політичної системи. Політико-ідеологічний плюралізм в сучасній Україні: теоретичні й практичні аспекти. Політичні партії України як виразники різних ідеологій.</p> <p>Економічна модель демократії та можливості політичного поля. Еволюція сучасних економічних систем у контексті концепції пасіонарності. Пошуки нової економічної ідеології для національної економіки в умовах становлення інформаційного суспільства та інформаційної економіки. Відображення ідеології державно-приватного партнерства в концепції модернізації економіки України. Економіко-ідеологічні системи в контексті суспільного поступу.</p> <p>Філософський аналіз сучасної державної ідеології. Ідеологія: сутність і зміст поняття. Баланс ідеології та релігії в оптимізації суспільних відносин. Національна ідентичність як ідеологічний конструкт. Сьогодення України і ідеологія фізіократів. Ідеологічна складова демократизації суспільства в Україні. Нові ідеологічні тенденції у сучасному політикумі. Героїзм як складова української ідеології. Глобалізм як ідеологічний орієнтир розвитку сучасного світу. Міфологізація трансформаційних процесів в Україні. Ліберальні цінності в контексті легітимації політичного режиму в Україні.</p>
	<b>Тема № 18. Доктрини співвідношення національного та міжнародного права.</b>
	<p>Проблема співвідношення міжнародного та національного права. Концепція «дихотомії» (поділу права на національне і міжнародне право). Школа природного права. Соціологічна школа права.</p> <p>«Дуалістична» концепція співвідношення національного і міжнародного права. Критерії розмежування національного (внутрішнього) і міжнародного права. Джерела права як критерій розмежування національного (внутрішнього) і міжнародного права. Суб'єкти як критерій розмежування національного (внутрішнього) і міжнародного права. Предмет регулювання як критерій</p>

		<p>розмежування національного (внутрішнього) і міжнародного права. Концепція «реалістичного дуалізму» співвідношення міжнародного та національного права. Концепція «діалектичного дуалізму» співвідношення міжнародного та національного права.</p> <p>«Моністична» концепція співвідношення національного та міжнародного права. Теорія примату (верховенства) міжнародного права щодо національного права («інтернаціоналістська» і «націоналістична» версія монізму).</p> <p>Міжнародне право про взаємодію з національним правом. Фундаментальна засада міжнародного права <i>pacta sunt servanda</i>. Роль національного права в процесі реалізації норм міжнародного права.</p> <p>Національне право про взаємодію з міжнародним правом. Методи і механізми включення чи реалізації міжнародного права в національну систему права. Рецепція. Трансформація. Загальна (генеральна) і спеціальна (індивідуальна) трансформація. Пряма і опосередкована трансформація. Паралелізація. Відсилання. Інкорпорація (адопція). Обов'язковість <i>ex proprio vigore</i>. Теорія виконання. Адмісія.</p> <p>Міжнародне право в праві України. Пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права. Чинність міжнародних договорів.</p>
		<b>Тема № 19. Форми безпосередньої демократії.</b>
		<p>Інститути та організаційно-правові форми реалізації безпосередньої демократії. Загальна характеристика та зміст форм безпосередньої демократії.</p> <p>Виборче право: сучасне розуміння і сутність. Місце і роль виборчого права у системі конституційного права України.</p> <p>Доктринальне бачення сутності конституційних засад референдної демократії. Типологія референдної демократії: швейцарська, французька та американська моделі референдної демократії. Референдне право в Україні. Місцеві референдуми та місцеві вибори – найвищі форми безпосереднього волевиявлення членів територіальної громади. Інші інститути та організаційно-правові форми реалізації безпосередньої демократії.</p> <p>Інститути безпосередньої демократії та розвиток українського конституціоналізму. Механізм функціонування безпосередньої демократії в Україні. Форми та принципи реалізації безпосередньої демократії в Україні. Система юридичних гарантій безпосередньої демократії.</p>
		<b>Тема № 20. Концепції народного представництва.</b>
		<p>Історичні передумови виникнення та розвитку теорій народного представництва. Субстанціальна теорія народного представництва.</p> <p>Моделі народного представництва у сучасному світі. Західні (Європейські) (до них належить і українська); мусульманська, африканська, сінська (китайсько-конфуційська), індо-буддистська моделі народного представництва. Соціалістична концепція народного представництва. Ліберальна модель народного представництва. Ліберально-демократична модель народного представництва західноєвропейського зразка. Соціологічна і діяльнісна концепції народного представництва.</p> <p>Народне представництво як політико-правова категорія. Співвідношення народного представництва та національного суверенітету. Поняття і форми представницької демократії. Особливості функціонування інституту народного представництва в Україні. Фактори, що суттєво впливають на функціонування інституту народного представництва в Україні.</p>
		<b>Тема № 21. Конституційна парадигма прав людини.</b>
		<p>Історична ретроспектива генезису прав людини. Релігійні вірування та їх вплив на доктрину прав людини. Цивілізаційний вимір прав людини. Права людини в античні часи та їх правове та філософське обґрунтування. Права людини в епоху Середньовіччя. Правові та філософські погляди на права людини епохи Ренесансу.</p>

	<p>Права людини у нормотворчій практиці держав нового часу.</p> <p>Генезис прав і свобод людини на землях України. Прадавні уявлення про людину та її місце у всесвіті на території українських земель. Пам'ятки правової думки і нормотворення щодо прав людини та їх роль у становленні української нації. Права людини на українських землях у період Київської Русі (IX–XII ст.). Давнє звичаєве право. «Руська правда» (1036–1037 рр.) як правова основа Київської Русі. Права людини часів Галицько-волинського князівства. Відображення соціального укладу держави в актах Великого князівства Литовського. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.) та їх значення для європейського права. Магдебурзьке право. Закріплення прав людини у правових актах часів козацької держави. Конституція Пилипа Орлика 1710 р. Політико-правові ідеї гуманітарного змісту часів Московії та Російської імперії.</p> <p>Ідеї асоціації гармонійних особистостей у конституційному проекті М. Драгоманова «Вільна спілка». Гуманістичні політико-правові концепції Михайла Грушевського. Права громадянина у конституційних актах Гетьманату, Директорії і ЗУНР.</p> <p>Права людини та громадянина радянського періоду. Декларація прав трудящого і експлуатованого народу 1918 р. Еволюція прав особи в УРСР (Конституції 1919, 1929, 1937, 1978 рр.). Участь УРСР у міжнародній нормотворчості з прав людини після II світової війни.</p> <p>Становлення прав людини в незалежній Україні. Прийняття України в члени Ради Європи 9 листопада 1995 р. та його правові наслідки для національного механізму захисту прав особи. Права і свободи людини і громадянина у Конституції України 1996 р. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у державно-правовій системі захисту прав і свобод людини.</p>
	<b>Тема № 22. Концепції правового статусу людини.</b>
	<p>Розвиток вчень про правове становище особи. Формування ідеї прав людини в дореволюційний період. Розвиток ідеї прав людини в радянський період. Розвиток ідеї прав людини в пострадянський період. Теоретико-методологічні підходи до поняття правового статусу особистості в сучасний період. Системоутворюючі зв'язки правового статусу особи. Зміст правового статусу особи.</p> <p>Сучасна концепція прав людини, її втілення в основних принципах конституційно-правового статусу людини і громадянина. Системна концепція правового статусу особи (людини і громадянина).</p> <p>Правовий статус людини і громадянина в конституціях держав Східної Європи: порівняльно-правовий аналіз конституцій та їхнє співвідношення з міжнародними стандартами.</p>
	<b>Тема № 23. Концепції громадянства.</b>
	<p>Основні Концепції громадянства (екологічна, неореспубліканська, гендерно нейтральна, культурна та глобальна). Класичні концепції громадянства Т. Маршала (цивільне громадянство, політичне громадянство, соціальне громадянство). Еволюція концепції громадянства у XXI столітті. Концепція громадянства Айріс Маїон Янг.</p> <p>Політичні та соціальні обставини становлення концепцій корпоративного громадянства та корпоративної соціальної відповідальності в ЄС. Співвимірність концепцій з окремими моделями демократії. Становлення концепції корпоративного громадянства як важливого чинника активізації розбудови українського громадянського суспільства та демократії в умовах євроінтеграції.</p> <p>Концепція безгромадянства de facto у міжнародному праві. Визначальні ознаки безгромадянства. Можливості нормативного закріплення правового статусу апатридів de facto у міжнародному праві.</p>

	<b>Тема № 24. Принципи правового статусу особи.</b>
	<p>Сучасна концепція прав людини, її втілення в основних принципах конституційно-правового статусу людини і громадянина. Втілення ліберальної концепції прав та свобод людини і громадянина в Основному Законі України. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина в українському законодавстві</p> <p>Система основних принципів правового статусу особи та їх конституційне закріплення. Людина як найвища соціальна цінність. Рівність прав і свобод людини і громадянина. Гуманістична спрямованість прав і свобод людини. Відповідність основ правового статусу особи міжнародно-правовим стандартам прав.</p> <p>Принципи правового статусу дитини. Принципи правового статусу осіб з обмеженими можливостями. Принципи конституційно-правового статусу іноземців в Україні.</p>
	<b>Тема № 25. Механізм захисту прав людини в національній правовій доктрині.</b>
	<p>Правова доктрина захисту прав людини: історія та сучасність.</p> <p>Принцип верховенства права як ціннісна складова захисту прав і свобод людини. Захист прав і свобод людини та громадянина на етапі формування громадянського суспільства. Соціально-правовий механізм забезпечення (реалізації, охорони та захисту) прав людини. Захист прав людини – основний пріоритет відомчої правотворчої політики. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя. Місце адвокатури у механізмі захисту прав людини і громадянина. Роль і місце омбудсмана у національному механізмі захисту прав людини. Національна поліція у механізмі захисту прав людини. Проблеми удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини в Україні.</p> <p>Реалізація європейських стандартів публічного управління щодо забезпечення прав людини та напрями їх упровадження в Україні.</p>
	<b>Тема № 26. Міжнародні механізми захисту прав людини.</b>
	<p>Наукові підходи до визначення сутності і змісту поняття «міжнародні механізми захисту прав людини». Сутність поняття «міжнародного механізму захисту прав людини». Зміст поняття «міжнародного механізму захисту прав людини».</p> <p>Класифікація міжнародних механізмів захисту прав людини. Універсальні і регіональні міжнародні механізми захисту прав людини. Конвенційні (нормативні) і інституційні міжнародні механізми захисту прав людини. Міжамериканська, Африканська і Європейська системи як регіональні міжнародні механізми захисту прав людини. Регулятивні і моніторингові (контрольні) міжнародні механізми захисту прав людини. Договірні та позадоговірні міжнародні механізми захисту прав людини.</p> <p>Міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини. Термін «міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини». Функції міжнародних стандартів забезпечення прав і свобод людини Універсальні і регіональні міжнародно-правові документи у сфері захисту прав і свобод людини.</p> <p>Співвідношення міжнародно-правового і національного регулювання прав і свобод людини. Співвідношення норм Конституції України, які стосуються прав і свобод людини, з міжнародними документами про права людини. Реалізація норми права як завершальний етап правового регулювання прав і свобод людини.</p>
	<b>Тема № 27. Ідея громадянського суспільства у конституційно-правовій доктрині.</b>
	<p>Розвиток концепції громадянського суспільства у вітчизняній політико-правовій думці XIX – початку XX ст. Політико-правова думка епохи Відродження та ідеї антропоцентризму. Принципи громадянського суспільства епохи українського Просвітництва й ідея загального блага. Ідеї прогресу та раціональної побудови світу і могутності людського розуму у XIX ст. Ідеї громадянського суспільства у</p>

	<p>діяльності Кирило-Мефодіївського товариства (братства). Ідеї громадянського суспільства у діяльності культурно-просвітницьких громад. Поєднання концепції громадянського суспільства та доктрини правової держави у працях дослідників Нового часу.</p> <p>До питання співвідношення громадянського суспільства і держави. Механізм взаємодії влади і громадянського суспільства. Роль інституту адвокатури в реалізації правозахисної функції громадянського суспільства.</p> <p>Мас-медіа в процесах демократичних трансформацій українського суспільства, Інституціоналізація громадянського суспільства як чинник формування демократичної політичної стабільності в сучасній Україні. Громадські організації як чинник становлення громадянського суспільства.</p> <p>Стан та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні. Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації.</p>
	<p><b>Тема № 28. Інтеграція України в умовах глобалізації: конституційно-правовий аналіз.</b></p>
	<p>Науково-практична парадигма конституціоналізації процесу європейської інтеграції. Генеза становлення наднаціональних характеристик у праві. Теоретико-методологічні засади формування концепту конституціоналізації процесу європейської інтеграції. Конституційно-правовий механізм імплементації міжнародних договорів та його функціональне значення у процесі європейської інтеграції.</p> <p>Досвід конституційних реформ у державах-членах Європейського Союзу. Правові та інституційні засоби зближення правопорядків в ЄС. Конституційно-правові перетворення у країнах-членах ЄС. Досвід впливу Лісабонського Договору на конституції держав-членів ЄС у контексті визначення тенденцій конституційної модернізації в Україні.</p> <p>Основні напрямки конституціоналізації процесу європейської інтеграції України. Організаційно-правові заходи з адаптації законодавства України до права ЄС. Роль та значення органів конституційної юстиції в конституціоналізації процесу європейської інтеграції: європейська практика та українські реалії. Прогностичні сценарії конституційно-правових перетворень в Україні на шляху інтеграції до ЄС.</p>

## 5. Індивідуальні завдання

Підготовка за темою дисертаційного дослідження наукових статей і тез доповідей для участі у конференціях.

## 6. Методи навчання

Формування знань, умінь та навичок забезпечується поєднанням лекційних та семінарських занять з виконанням індивідуальних завдань та завдань для самостійної підготовки.

*Метою лекційного курсу «Сучасні доктрини конституційного права» є ознайомлення здобувачів із загальними теоретико-правовими основами, що складають вчення, філософські та наукові теорії, ідеї та погляди щодо загальних закономірностей розвитку конституційної держави, організації та функціонування громадянського суспільства.*

*На семінарських заняттях з дисципліни використовуються методи навчання: коротке пояснення, аналіз, тренування здобувачів для придбання*



ними навичок у правильному формулюванні складних юридичних понять і категорій.

*Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення навчальної літератури, що додається до робочої програми дисципліни, матеріалів лекційного фонду, написання тез доповідей та дисертаційної роботи.*

## **7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль**

### **Контрольні питання до екзамену**

1. Духовно-моральні постулати періоду античності та східних цивілізацій.
2. Передумови конституціоналізму періоду раннього середньовіччя.
3. Тенденції розвитку та закріплення принципів та інститутів конституціоналізму у правових документах періоду класичного та пізнього середньовіччя.
4. Ідеї конституціоналізму епохи Ренесансу
5. Ідеї конституціоналізму в теорії природного права (XVII-XVIII ст.).
6. Конституція США як перша сучасна конституція.
7. Європейська конституційна думка XVIII-XIX ст. та її нормативне відображення.
8. Акти конституційного значення періоду Російської імперії
9. Тенденції розвитку конституційної думки на українських землях після повалення Російської імперії.
10. Загальна характеристика конституцій другого покоління.
11. Еволюція державницької думки після Другої світової війни.
12. Еволюція змісту та форми конституцій третього покоління на прикладі конституцій країн Західної Європи.
13. Трансформація соціалістичних ідей в Східній Європі після розпаду СРСР.
14. Характерні риси конституцій третього покоління.
15. Генезис науково-практичної парадигми світового та українського конституціоналізму як доктринальна основа теорії сучасного українського конституціоналізму.
16. Конституційна реформа – головний напрям формування сучасного українського конституціоналізму.
17. Конституційно-правове забезпечення політичної реформи в умовах становлення та розвитку сучасного українського конституціоналізму.
18. Європейський вимір конституційних перетворень в Україні.
19. Конституційно-правова доктрина та формування конституційного ладу.
20. Щодо права визначення конституційного ладу народом України.
21. Коли і в яких формах (видах) народ визначав конституційний лад, яким чином була реалізована його воля»: історія та сьогодення.
22. Співвідношення конституційного та державного ладу.
23. Зміст народовладдя як основи конституційного ладу, його вплив на політичну модернізацію країни.

24. Принцип народного суверенітету та його місце у конституційній доктрині.

25. Народовладдя, «голос народу» та право бути почутим владою як соціально-політичні цінності.

26. Суб'єкти народного волевиявлення, обсяг їх повноважень і «самостійності» у контексті проблеми вирішення регіональних та місцевих національно-політичних та соціально-культурних потреб.

27. Тенденції становлення конституційної формули українського народовладдя.

28. Типологія політичних режимів.

29. Концепції демократії в історії політичної думки та їх сучасні різновиди.

30. Принципи ліберальної демократії.

31. Демократизація суспільних відносин та загрози народовладдю в перехідних суспільствах.

32. Виникнення та розвиток концепції соціальної держави.

33. Теоретичні джерела концепції соціальної держави.

34. Теоретико-методологічні основи розвитку соціальної держави в умовах сучасних викликів.

35. Соціальна держава третього тисячоліття: модернізована модель.

36. Концепція соціальної держави як один із напрямів боротьби з бідністю в Україні.

37. Шляхи вдосконалення адміністративно-територіального устрою в Україні у науковому і політичному дискурсах кінця XX початку XXI ст.

38. Теоретичні та методологічні засади адміністративно-територіального устрою. Територія як політико-правовий та державно-управлінський феномен.

39. Етнорегіональна концепція реформування територіального устрою України.

40. Районування території України як один з факторів просторового соціально-економічного розвитку регіонів.

41. Парадигми та доктрини в теоріях державного управління.

42. Вплив теорії та практики українського державотворення на форму правління держави.

43. Напрями формування теорії державного управління в Україні.

44. Сучасні підходи до розуміння принципу поділу державної влади.

45. Принцип поділу державної влади в українській науковій думці.

46. Формування моделі розподілу влади в умовах незалежності української держави.

47. Політична реформа як складова трансформації системи органів державної влади.

48. Вплив глобалізації на поділ влади у державі.

49. Генезис науково-практичної парадигми світового та українського конституціоналізму як доктринальна основа теорії сучасного українського конституціоналізму.

50. Сучасна концепція місцевого самоврядування та її відображення в законодавстві України.

51. Конституційно-правове забезпечення політичної реформи в умовах становлення та розвитку сучасного українського конституціоналізму.

52. Європейський вимір конституційних перетворень в Україні.

53. Концепція «дихотомії» (поділу права на національне і міжнародне право).

54. «Дуалістична» концепція співвідношення національного і міжнародного права.

55. «Моністична» концепція співвідношення національного та міжнародного права.

56. Загальна характеристика та зміст форм безпосередньої демократії.

57. Виборче право: сучасне розуміння і сутність.

58. Доктринальне бачення сутності конституційних засад референдної демократії.

59. Типологія референдної демократії: швейцарська, французька та американська моделі референдної демократії.

60. Інститути безпосередньої демократії та розвиток українського конституціоналізму.

61. Історичні передумови виникнення та розвитку теорій народного представництва.

62. Народне представництво як політико-правова категорія.

63. Концепція народного представництва.

64. Поняття і форми представницької демократії.

65. Моделі народного представництва у сучасному світі.

66. Історична ретроспектива генезису прав людини.

67. Генезис прав і свобод людини на землях України.

68. Права людини та громадянина радянського періоду.

69. Становлення прав людини в незалежній Україні.

70. Розвиток вчень про правове становище особи.

71. Сучасна концепція прав людини, її втілення в основних принципах конституційно-правового статусу людини і громадянина.

72. Системна концепція правового статусу особи (людини і громадянина).

73. Правовий статус людини і громадянина в конституціях держав Східної Європи: порівняльно-правовий аналіз конституцій та їхнє співвідношення з міжнародними стандартами.

74. Основні концепції громадянства.

75. Концепції відповідального корпоративного громадянства

76. Концепція безгромадянства.

77. Сучасний розвиток доктринальних джерел права в контексті захисту прав людини.

78. Права і свободи в Україні: конституційно-правовий механізм захисту.

79. Реалізація європейських стандартів публічного управління щодо забезпечення прав людини та напрями їх упровадження в Україні.

80. Наукові підходи до визначення сутності і змісту поняття «міжнародні механізми захисту прав людини».

81. Видова характеристика міжнародних механізмів захисту прав людини.

82. Міжнародні стандарти забезпечення прав і свобод людини.

83. Співвідношення міжнародно-правового і національного регулювання прав і свобод людини.

84. Розвиток концепції громадянського суспільства у вітчизняній політико-правовій думці XIX - початку XX ст.

85. Генеза поняття «громадянське суспільство».

86. До питання співвідношення громадянського суспільства і держави.

87. Стан та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні.

88. Науково-практична парадигма конституціоналізації процесу європейської інтеграції.

89. Досвід конституційних реформ у державах-членах Європейського Союзу.

90. Основні напрямки конституціоналізації процесу європейської інтеграції України.

## **8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів**

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

### **Поточний контроль.**

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок курсантом (студентом, слухачем) з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються

за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

**Результат навчальних занять за семестр** розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

**Результат самостійної роботи за семестр** розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

**Курсант (студент, слухач), який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний пересклати її.**

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{l} \text{Загальна кількість} \\ \text{балів (перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} = \left( \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{навчальних занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за семестр} \end{array} \right) / 2 \cdot 10$$

### **Підсумковий контроль.**

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках курсантів (студентів, слухачів), залікових книжках. **Присутність курсантів (студентів, слухачів) на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо курсант (студент, слухач) не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

**Підсумковий контроль (екзамен, залік)** оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності курсантів (студентів, слухачів), становить – **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Загальна кількість балів (перед} \\ \text{підсумковим контролем)} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Кількість балів за} \\ \text{підсумковим контролем} \end{array}$$

Курсант (студент, слухач), який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен, залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену, заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Курсантам (студентам, слухачам), які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Курсанти (студенти, слухачі), які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Університету. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Університету.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі підсумкового контролю (екзамену чи заліку), то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Критерії оцінювання навчальної дисципліни «Сучасні доктрини конституційного права» (заочна форма навчання)		
Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 3 позитивних оцінок	Підготувати тези доповіді	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

## 9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах		Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
			Оцінка	Пояснення
12	97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний <b>цілком</b> , потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, <b>усі</b> навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, <b>виконані</b> в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
11	94-96			
10	90-93			
9	85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний <b>цілком</b> , потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом <b>в основному</b> сформовані, <b>усі</b> навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, <b>виконані</b> , якість виконання <b>більшості</b> з них оцінена числом балів, близьким до <b>максимального</b> , робота з двома-трьома незначними помилками
8	80-84			
7	75 – 79		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний <b>цілком</b> , практичні навички роботи з освоєним матеріалом <b>в основному</b> сформовані, <b>усі</b> навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, <b>виконані</b> , якість виконання <b>жодного</b> з них <b>не оцінена мінімальним</b> числом балів, деякі види завдань виконані <b>з помилками</b> , робота з декількома незначними помилками, або з однією-двома значними помилками.
6	70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний <b>частково</b> , але <b>прогалини не несуть істотний</b> характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом <b>в основному</b> сформовані, <b>більшість</b> передбачених програмою навчання навчальних завдань <b>виконана</b> , <b>деякі</b> з виконаних завдань містять <b>помилки</b> , робота з трьома значними помилками
5	65-69			
4	60-64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний <b>частково</b> , <b>деякі</b> практичні навички роботи <b>несформовані</b> , <b>частина</b> передбачених програмою навчання навчальних завдань <b>не виконана</b> або якість виконання деяких з них оцінена числом балів, близьким до <b>мінімального</b> , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний <b>частково</b> , потрібні практичні навички роботи <b>несформовані</b> , <b>більшість</b> передбачених програм навчання, навчальних завдань <b>не виконана</b> , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до <b>мінімального</b> ; при <b>додатковій самостійній</b> роботі над матеріалом курсу <b>можливе підвищення якості</b> виконання навчальних завдань ( <b>з можливістю повторного складання</b> ), робота, що потребує доробки
2	21-40			
1	1–20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу <b>неосвоєний</b> , потрібні практичні навички роботи <b>несформовані</b> , <b>всі виконані</b> навчальні завдання містять <b>грубі помилки</b> , <b>додаткова самостійна</b> робота над матеріалом курсу <b>не приведе</b> до значного <b>підвищення якості</b> виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

## 10. Рекомендована література

1. Абетка політична. Громадянське суспільство і політика: навчальний посібник. За наук. ред. док. наук держ. упр. О. В. Радченка, Редактор-упорядник М. Д. Городок; автори-упоряд. А. В. Карташов, О. В. Радченко; вид. 11-е, доп. і перероб. Київ: 2016. 48 с.
2. Агафонова Н. В. Конституційна реформа в Україні: поняття, інституційний механізм та забезпечення ефективності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. К., 2017.
3. Аджемоглу Д., Робінсон Д. Вузкий коридор. Держави, суспільства і доля свободи. Київ: Наш формат, 2020. 520 с.
4. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В. С. Кравців. Львів, 2016. 264 с.
5. Акімов О. О. Функціонально-компетенційна складова державно-управлінської діяльності: зміст та джерела наповнення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1574>.
6. Актуальній проблеми конституційного права: підручник / за заг. ред. А. Ю. Олійника. К.: Навчальна література, 2017. 554 с.
7. Алмохаммед Мутана Аббас Абд Алказим. Взаємодія конституційного та міжнародного права в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.
8. Антологія конституційного процесу в сучасній Україні / Центр Разумкова; авт.-уклад. В. Мусіяка. Київ: Заповіт, 2017. 780 с.
9. Аракелян М. Р. Міжнародно-правовий захист прав людини: навч.-метод. посібн. Київ, Вид-во Фенікс, 2019. 194 с.
10. Артемчук Д. О. Поділ державної влади в контексті конституційної юриспруденції: загальнотеоретичний і функціональний аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2019. 20 с.
11. Ачімовіч Д. Т. Конституційно-правовий статус національних меншин (колективів) у державах-членах ЄС та державах, асоційованих з ЄС: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2014. 19 с.
12. Бабак М. А. Індивідуалістичні форми захисту прав та свобод людини Конституційним Судом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 18-21. URL: [http://lsey.org.ua/1\\_2017/5.pdf](http://lsey.org.ua/1_2017/5.pdf)
13. Бабкова Т. В. Право громадян на соціальний захист та його забезпечення органами судової влади в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Х., 2014. 20 с.
14. Бабенко К. А. Конституційні гарантії демократизму політичного режиму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/429-konstitutsijni-garantiji-demokratizmu-politichnogo-rezhimu-v-ukrajini-suchasnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html>



15. Багрій О. І. Доктрина верховенства Конституції України (за матеріалами практики Конституційного Суду України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2016. 239 с.
16. Базов О. В. Юрисдикція Європейського суду з прав людини. Доктрина та практика: моногр. Київ: Істина, 2017. 422 с.
17. Баймуратов М. Муніципальна влада в системі публічної влади в Україні в умовах муніципальної реформи. *Вісник АПСВТ*. 2018. № 1. С. 41–44.
18. Байрачна Л. Конституційні цінності в умовах демократичного транзиту. *Науковий вісник Херсонського Державного Університету. Серія «Юридичні науки»*. 2019. № 1. С. 11–16.
19. Бакумов О. С. Інституціоналізація відповідальності держави: теоретичні та конституційноправові аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01; 12.00.02. Київ, 2021. 40 с.
20. Бакумов О. С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації: монографія. Харків: Право, 2015. 248 с.
21. Бакумов О. Відповідальність Парламенту України в системі юридичної відповідальності держави: конституційно-правовий аналіз. *Право України*. 2019. № 7. С. 198–217.
22. Бакумов О. С. Конституціоналізація стратегічного курсу України в контексті доктрини юридичної відповідальності держави. *Право і безпека*. 2018. № 4 (71). С. 13–21. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2018.4.01>.
23. Бакумов О. С. До питання про якість законів у контексті відповідальності парламенту. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Республіка Молдова, August 2019. Nr. 4 (38). С. 25–31.
24. Батанов О. Статус столиці України – міста Києва у дзеркалі сучасних законопроектних ініціатив: досвід експертного аналізу // Lexinform: сайт / Юридичні новини України. 26.12.2019. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/status-stolytsi-ukrayiny-mista-kyyeva-u-dzerkali-suchasnyh-zakonoproektnyh-initsiatyv-dosvid-ekspertnogo-analizu/>
25. Батанов О. В. Концептуальні проблеми забезпечення контролю у сфері місцевого самоврядування: теорія та практика. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 62–68.
26. Батанов О. В. Унітаризм як політичний та правовий феномен: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2019. № 4. С. 20–25.
27. Баштанник В., Рагімов Ф. Еволюція інститутів публічного управління в контексті загальноєвропейського політичного тренду. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 3 (42). С. 28–34.
28. Бернацький Б. Позбавлення та обмеження активного виборчого права у контексті міжнародних виборчих стандартів та демократичних принципів. *Український часопис міжнародного права*. 2016. № 3. С. 67–76.
29. Бисага Ю. М., Белов Д. М., Шаранич С. С. Парламентська більшість (коаліція) та парламентська опозиція: теоретико-правове дослідження: монографія. Ужгород: УжНУ, 2013. 187 с.

30. Білоскурська О. В. Конституційна доктрина в системі сучасних джерел конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 69–73.
31. Бовкун Е. М. Захист конституційних прав внутрішньо переміщених осіб. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2020. 20 с.
32. Богів Я. С. Народний суверенітет: правова теорія та державотворча практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2019. 416 с.
33. Богів Я. С. Народний суверенітет та механізм його реалізації публічною владою: теоретико-правовий аспект: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2020. 39 с.
34. Бойко І. Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772-1918): навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017.
35. Бондар М. Ю. Конституційний референдум: теорія та практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2017. 20 с.
36. Бондарчук Л. В. Сучасні механізми державного управління та системи їх взаємодії. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 6 (11). С. 89–92.
37. Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз. Харків: Право, 2018. 384 с.
38. Бориславська О. Роль Президента в змішаній республіці парламентсько-президентського типу: конституційна доктрина і політична дійсність. *Український часопис конституційного права*. 2019. № 1. С. 3–17.
39. Бородін Є. Субсидіарність як основа розвитку взаємовідносин держави та суспільства в сучасній Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 4. С. 16–21.
40. Босий В. П. Конституційно-правовий статус біженців в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.
41. Бочарова Н. В. Концепт конституціоналізації в сучасній конституційній теорії. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 49, т. 1. С. 58–61.
42. Бринцев В. Д. Судовий конституціоналізм в Україні: доктрина і практика формування: у 2 кн. Кн. 2: монографія. Х.: Право, 2015. 376 с.
43. Бурлак О. В. Міжнародні стандарти щодо статусу і функціонування національних установ із захисту і заохочення прав людини: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. 212 с.
44. Бучин М. А. Демократичні вибори в Україні: принципи, механізми та технології реалізації: моногр. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2016. 448 с.
45. Бучин М. А., Дутчак Х. І. Особливості формування та реалізації державної політики щодо захисту прав національних меншин (на прикладі України та Республіки Польща). *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2019. № 4. С. 68–73.
46. Васильченко О. П. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина та його ціннісні виміри в конституційному праві України: монографія. Київ: Арт економі, 2014. 475 с.

47. Васильченко О. Ю. Розвиток інституту народного представництва в Україні: дис. ... канд. держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2017. 238 с.
48. Віконський В. В. Соціально-економічні умови реалізації ідеологічної функції в сучасних правових реаліях. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2018. № 5 (17). С. 60–65.
49. Вовк І. А. Економічні аспекти демократії. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4 (27). С. 87–96.
50. Волинець У. А. Концепція соціальної держави як один із напрямів боротьби з бідністю в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 1 (111). С. 82–85.
51. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: Монографія / За ред. М. О. Баймуратова. К.: Логос, 2010. 215 с.
52. Волошин Ю. О., Гоша І. О. Гармонізація правових систем в сучасній доктрині конституційного права в умовах європейської інтеграції. Одеса: Фенікс, 2013. 292 с.
53. Волошина Я. Місцеве самоврядування: теорії походження та їх реалізація. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 117–122.
54. Волощенко А. К. Нариси з історії суспільно-політичного руху на Україні в 70-х на початку 80-х рр. XIX ст. Київ: Наук. думка, 1977.
55. Гавриленко В. Трансформація державного суверенітету в умовах європейської інтеграції: проблеми теорії та реалізації: монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф., Заслуж. юриста України Ю. О. Волошина. Одеса: Фенікс, 2017. 135 с.
56. Гайдар М. Є. Принципи місцевого самоврядування в аспекті процесу об'єднання територіальних громад в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29), т. 2. С. 8–13.
57. Гайду Г. В. Право на спротив як форма реалізації реального народовладдя. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 44–60.
58. Галіцина Н. В. Демократична держава та соціальна держава: до питання про співвідношення категорій. *Сучасні виклики українського права у контексті європейської інтеграції*. Бюлетень № 1 (1), квітень 2016 р. С. 6–8.
59. Гамбург І., Гамбург С. Закріплення моделі політико-територіального устрою в конституціях держав: плюралізм підходів і досвід для України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 365–370.
60. Гамбург Л. С. Державна влада: територіальний устрій і децентралізація: монографія. Lambert Academic Publishing, 2018. 220 с. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/10524/1/Монографія.pdf>
61. Гафурова Є. Територіальна автономія як форма децентралізації влади. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 1. С. 52–56.
62. Гедзюк О. В. Соціальна держава: поняття, значення та нормативне закріплення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1, т. 1. С. 14–20.

63. Геращенко Т. Г. Філософія у стислому викладі. Навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2015. 180 с.
64. Герман К. Ю. Розвиток ідеї свободи в філософських та правових дослідженнях. *Право та інновації*. 2015. № 3. С. 115–123.
65. Головка І. Перспективи втілення стандартів ліберальної демократії в контексті державотворчих процесів в Україні. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 6 (68). С. 80–89.
66. Головка І. В. Особливості державотворчих процесів у пострадянській Україні в контексті ліберально-демократичних трендів. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 5 (19). С. 203–213.
67. Гомонай В. В. Конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2020. 404 с.
68. Гончар В. Становлення парламентаризму: досвід Великобританії для України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 3 (34). С. 12–16.
69. Гордієнко І. Демократичний підхід до прийняття управлінських рішень: теоретичний аспект. *Visegrad Journal on human rights*. 2019. № 4 (volume 2). С. 56–61.
70. Гордієнко І. Л. Вплив на державну владу громадянського суспільства та інститутів безпосередньої демократії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. Серія: Юриспруденція. Вип. 33. С. 33–36.
71. Грабильнікова О. А. Конституційно-правовий статус виборців в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Вінниця, 2015. 208 с.
72. Грабова Я. О. Право особи на притулок в Україні: конституційно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2017. 20 с.
73. Градова Ю. В. Інститут правового моніторингу як засіб оптимізації національної системи законодавства: конституційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2012. 204 с.
74. Гречко О. Територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут: сутність, структура і зміст. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 17–23.
75. Гречко О. О. Деякі питання конституювання принципів територіального устрою України. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 12–17.
76. Гречко О. О. Принцип збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх особливостей та традицій: проблеми теорії та практики. *Форум права*. 2015. № 1. С. 68–74. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2015\\_1\\_13.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_1_13.pdf)
77. Григорчак І. М. Взаємодія політичної та адміністративної еліт в умовах демократичного врядування в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2014. 20 с.
78. Грובה В. П. Система місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії і практики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Х., 2013. 415 с.

79. Гроцій Г. Про право війни і миру; пер. с лат. О. Л. Саккетти. М.: Ладомір, 1994. 868 с.

80. Гудзь Л., Гудзь Т. Принцип загального виборчого права: міжнародні стандарти та перспективи законодавчої реалізації в Україні. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2020. № 2 (30). С. 30–39.

81. Гудзь Т. І. Конституційне закріплення суспільного ладу: основні підходи. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 21–25

82. Гудзь Т. І. Муніципальна поліція як форма реалізації правоохоронної функції місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2012. 20 с.

83. Гудзь Т. І. Форми посягання на конституційний лад України // Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє: тези доп. міжнарод. наук.-практ. конф. (Харків, 22 лист. 2019 р.). Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х.: ХНУВС. С. 132–133.

84. Дем'янчук О. Сутнісні характеристики та формування адміністративно-територіальних одиниць у контексті децентралізації регіонального розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2018. № 9 (37). С. 117–124.

85. Демчишак Р. Інституційна сутність держави у світовій політичній думці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки*. 2018. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/mar/8827/dokument6.pdf>

86. Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської групи / Колективна монографія. Львів. Видавництво «Сорока», 2019. 184 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2150/monografiyavyshegrad.pdf>

87. Державне будівництво і місцеве самоврядування: посіб. для підгот. до іспиту. Харків: Право, 2019. 211 с.

88. Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми: монографія / за ред.: Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. Х.: Право, 2010. 272 с.

89. Деркач А. Л. Захист прав людини у конституційному процесі: питання теорії та практики: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.11; 12.00.02. Київ, 2019. 390 с.

90. Дешко Л. М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: порівняльно-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 479 с.

91. Джига Д. В. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим на сучасному етапі. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 59. С. 130–139. URL: [http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/dzhyha\\_59.pdf](http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/dzhyha_59.pdf)

92. Динник І. П. Депутатська етика для парламентарів: європейський досвід та Україна. *Економіка та держава. Серія державне управління*. 2017. № 2. С. 12–15.

93. Донченко О. Принципи законності в діяльності місцевого самоврядування. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 2/2. С. 72–75.
94. Дорофеева В. І. Конституційні засади участі громадських об'єднань у системі захисту прав людини: Україна та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2018. 232 с.
95. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 319 с.
96. Дробуш І. В., Кутинець В. В. Проблеми набуття громадянства України. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 35–38.
97. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини: навч. посіб. 3-тє вид., стереотипне. К.: Алерта, 2016. 488 с.
98. Еллінек Г. Загальне вчення про державу. СПб., 1908. XXIV. 600 с.
99. Єпур М. В. Транзитний демократичний політичний режим як феномен ХХІ століття. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 1. С. 20–25.
100. Забавська Х. Ю. Особливості становлення та функціонування системи стримувань і противаг між гілками влади в умовах демократизації політичної системи України: дис. ... д-ра філософ.: 052. Львів, 2020. 228 с.
101. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові основи використання зарубіжного досвіду при охороні і захисті виборчих прав громадян. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 24–27.
102. Заєць А. П. Правова держава в Україні: концепція і механізми реалізації: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.01. К., 1999. 36 с.
103. Законодавче забезпечення депутатської діяльності: міжнародно-правові стандарти та зарубіжний досвід. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 124 с.
104. Зарічний О. А. Взаємодія держави та громадянського суспільства через інститути участі громадян в управлінні державними справами. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 48–51.
105. Заяць Н. В. Народне представництво: сутність, суб'єкти та особливості здійснення в Україні: монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2012. 299 с.
106. Заяць Н. В. Основні види діяльності народу з реалізації безпосередньої демократії. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 173–186.
107. Зборошенко Д. М. Право народу на опір в історико-правовій думці: від зародження до утвердження. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 69–72.
108. Зібрання актів європейського права. Київ: Ред. журн. «Право України», 2013. (Дод. до юрид. журн. «Право України»). Вип. 2: Європейський Союз / упоряд. К. В. Смирнова; за заг. ред. В. Муравйова. 2013. 1064 с.
109. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2020.
110. Зюзь Д. В. Сутність та чинники розвитку економічної системи. *Державне будівництво*. 2016. № 2. С. 1–12.

111. Іванчо В. І. Конституційно-правовий статус іноземців в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2015. 17 с.
112. Ірклієнко А. І. Бікамералізм в умовах формування конституційної демократії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2020. 22 с.
113. Іщук С. І. Конституційно-правове забезпечення взаємодії громадянського суспільства та держави в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Сер.: Юридичні науки. 2017. № 865. С. 531–538.
114. Кабанець О. С. Демократія як явище правової дійсності (теоретико-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. 182 с.
115. Калиновський Б. В. Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 527 с.
116. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна: монографія. Київ. Київ. ун-т туризму, економіки і права. 2012. 405 с.
117. Кампо В. Доктрина конституції незалежної України проф. Л. П. Юзькова: минуле і сучасне. *Світогляд*. 2020. № 5. С. 60–65.
118. Касинюк Л. А., Мельник Е. А. Правова держава та проблеми становлення її в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 28–32. URL: [http://www.lsej.org.ua/6\\_2019/6.pdf](http://www.lsej.org.ua/6_2019/6.pdf)
119. Кафарський В. Виборча система України за критеріями демократії і права. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 50. С. 64–73.
120. Кісс С. В. Розвиток соціальної держави в Україні: теоретичні та історико-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. 248 с.
121. Клімушин П. С., Спасібов Д. В. Концепція сервісно орієнтованої держави в контексті модернізації публічного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 2 (57). С. 21–28.
122. Ключевський В. І. Органи місцевого самоврядування в Україні: історичний аспект та нагальні проблеми сьогодення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Т. 30 (69). № 6. С. 102–108.
123. Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.
124. Коваленко В. Скандинавська модель: секрет успіху країн Північної Європи чи система, позбавлена майбутнього? / ADASTRA. Аналітичний центр: сайт. 24.01.2021. URL: <https://adastra.org.ua/blog/skandinavska-model-sekret-uspihu-krayin-pivnichnoyi-yevropi-chi-sistema-pozbavlena-majbutnogo>
125. Ковалівська С. В. Макрорегіональне співробітництво в Україні в контексті сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 7. С. 121–127. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7408&i=17>

126. Коваль В. Забезпечення прав іноземців та осіб без громадянства в адміністративних справах про їх видворення за межі України. *Право України*. 2016. № 3. С. 269–276.
127. Ковальов А. Партисипаторний напрям демократії як предтеча деліберативного підходу. *Вісник Львівського університету*. 2018. № 17. С. 180–186.
128. Ковальчук В. Б., Панчук І. О. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України: моногр. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Остроз. акад.», 2016. 209 с.
129. Ковальчук С. Про правові основи громадянського суспільства та його взаємодію з органами публічної влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 865. С. 90–97.
130. Ковтун В. Конституційно-правова доктрина соціальних прав та свобод. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 148–152.
131. Ковтун В. І. Гарантії державного суверенітету України: конституційні аспекти: монографія. Х.: Фактор, 2014. 216 с.
132. Козаченко А. І. Історія розвитку конституціоналізму в Україні: Навч. посібник. Полтава: «Астрая», 2020. 217 с.
133. Козинець І. Г., Козинець О. Г. Права біженців в контексті прав людини в сучасному світі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2, т. 2. С. 21–24.
134. Козинець О., Пророченко В. Становлення та розвиток теорії поділу влади в історії світової політико-правової думки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 165–169.
135. Колісник В. Доктринальні підходи, покладені в основу конституційної системи, та усталеність демократичного поступу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 5. С. 96–100.
136. Колодій А. Проблема вибору форми державного правління в Україні (в контексті конституційної реформи). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 3–4. С. 187–211.
137. Колодій О. А. Конституційно-правовий статус Українського народу: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2021. 520 с.
138. Коломієць Ю. М. Проблема конституційного регулювання промугації законів Президентом України. *Конституція України: ціннісний вимір 25-річного досвіду державотворення та правотворення* : Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 червня 2021 р.) / КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2021. С. 221–224.
139. Коломієць Ю. М., Гудзь Л. В. Правопорушення на виборах в Україні та шляхи їх подолання. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. 2019. № 6 (46). С. 51–54.
140. Колот А. М., Герасименко О. О. Соціальна держава: генезис і перспективи розвитку. *Соціально-трудова відносини: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 8–36.



141. Колот А. М., Поплавська О. М. Держава і бізнес: новітні тенденції взаємодії та забезпечення стійкого розвитку. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2016. № 2 (12). С. 8–30.
142. Колюх В. В. Парламентська республіка в Україні: перспективи й перешкоди. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 3 (43). С. 176–180.
143. Конституційна реформа в Україні в сфері місцевого самоврядування: уроки від країн Вишеградської четвірки: тези доп. та наук. повід. сучасн. наук. практ. конф. (м. Харків, 21–22 жовт. 2016 р.). Х.: Право, 2016. 270 с.
144. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
145. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М. І. Козюбри / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер, М. І. Козюбра, А. А. Мелешевич. К.: Ваіте, 2021. 528 с.
146. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.
147. Конституційний процес в Україні та світовий досвід конституціоналізму: монографія / Н. Пархоменко, В. Федоренко, Ю. Шемшученко та ін. Київ: Юридична думка, 2014. 264 с.
148. Конституційні засади сучасного державотворення: навч. посіб. у питаннях і відповідях. Харків: Право, 2017. 303 с.
149. Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 3–4 травня 2019 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2019. 310 с. URL: [https://ccu.gov.ua/sites/default/files/konstytuciyno-pravove\\_budivnytvo\\_na\\_zlami\\_epoh\\_2019.pdf](https://ccu.gov.ua/sites/default/files/konstytuciyno-pravove_budivnytvo_na_zlami_epoh_2019.pdf)
150. Концепція удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. 112 с.
151. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. 4-те вид., доповн., у 2-х част. К.: Алерта, 2015. 416 с.
152. Костицький В., Костицька І. Відповідальне представницьке правління як теоретико-правова основа формування і здійснення влади в умовах глобальних викликів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 289–294.
153. Котуков О. А. Генезис наукових ідей щодо обмеження публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2 (50). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2016-2/doc/1/03.pdf>
154. Кофман Б. Я. Людина, особистість і громадянин в сучасному конституційному праві: дис. ... д-р. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2020. 401 с.
155. Коцур В. В. Національні меншини України в контексті суспільно-політичних трансформацій 90-х рр. XX ст. – поч. XXI ст.: монографія. Переяслав-Хмельницький, (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2019. 594 с.

156. Кочура О. О. Європейський суд з прав людини в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод громадян України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2015. 214 с.
157. Кравців О. Р. Ідея поділу влади в українській політико-правовій думці XIX – поч. XXI ст.: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2018. 24 с.
158. Кравчук В. М. Право народу на громадську непокору та опір у забезпеченні сучасної демократії. *Публічне право*. 2017. № 2. С. 55–63.
159. Красовський К. Ю. Новітні ідеї гарантування природних прав людини та удосконалення їх конституційних механізмів на тлі світового досвіду. *Публічне право*. 2019. № 4 (36). С. 19–29.
160. Кресіна І. Етнокультурна автономія як політико-правовий інститут захисту прав національних меншин. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2020. Вип. 3–4 (99–100). С. 204–223.
161. Крусян А. Р. Україна як соціальна держава: концептуальні положення та конституційно-правові реалії. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1608/Krusyan.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
162. Крутько А. Л. Народна законодавча ініціатива: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2017. 248 с
163. Кудрявцева О. М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 2014. 20 с.
164. Кузенко У. І. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: загальнотеоретичний аспект. *Право і суспільство*. 2016. № 6, ч. 2. С. 14–19.
165. Куйбіда В. С., Заєць І. Я. Генеза територіальної організації України: конституційно-правові аспекти. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2010. 480 с.
166. Купрій В. М. Конституційний процес: питання конституційно-правових обмежень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2019. 230 с.
167. Курцев О. Ю. Принцип унітаризму та система адміністративно-територіального устрою України. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 78–84.
168. Кушніренко О. Г. Соціальна держава як базова цінність та принцип конституційного ладу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «Право»*. 2017. Вип. 23. С. 53–58.
169. Ладонько Л. С., Кунденко А. В., Михайловська О. В., Філіпова Н. В. Роль та функції місцевого самоврядування в системі публічної влади України. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 4 (55). С. 1–6.
170. Левенець А. В. Муніципально-правовий статус іноземців в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2017. 216 с.
171. Ленгер Я. І. Повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування: колізійні питання делегування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «ПРАВО»*. 2016. Вип. 37, т. 1. С. 72–74.

172. Лешанич М. Особливості інституціалізації партійної системи України в умовах гібридного політичного режиму. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 147 (№ 8), ч. 3. Політичні науки. С. 48–53.
173. Лешанич М. Особливості формування виборчої системи України (1991–2014 рр.). *Регіональні студії*. 2018. № 12. С. 18–25.
174. Лісовий В. С. Демократія // Енциклопедія сучасної України: в 30 т. К.: Національна академія наук України, Наукове товариство імені Шевченка, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України, 2001–2016.
175. Логачова В. В. Конституційно-правові засади громадського контролю в проведенні виборів та референдумів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 19 с.
176. Ломанн Г. Права людини між мораллю та правом / за ред. Ш. Гроссепата та Г. Ломанна. 2-ге вид. Київ: НікаЦентр, 2012. 320 с.
177. Лоцихін О. М., Якубовський Д. Г., Янішевський А. В. Реформування місцевої влади як одна з засад і гарантій конституційного ладу України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 77–81.
178. Лушпієнко Ю. Конституційно-правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 188–193.
179. Любашенко В. І. Концепція «обов'язок захищати» як гарантія захисту основоположних прав людини в міжнародному праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Одеса, 2017. 263 с.
180. Любченко П. М. Муніципальне право: підручник. Харків: Право, 2019. 510 с.
181. Магновський, І. Й. Конституційно-правове регулювання територіального устрою України: історія, сучасність, перспективи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2015. 546 с.
182. Майніна М. С. Сучасні підходи до дослідження державного суверенітету в інтеграційному дискурсі Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2018. Вип. 34. 87–94.
183. Макіавеллі Н. Вибрані твори. М.: Художня література, 1982. 504 с.
184. Максимович Р. О. Конституційно-правовий механізм захисту соціальних та економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 18 с.
185. Малишкіна Н. О. Принцип поділу державної влади та система стримувань і противаг: генезис і запровадження в Україні. *Теорія і практика правознавства*. 2018. Вип. 1 (13). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp\\_2018\\_1\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2018_1_6)
186. Маменко Б. М., Пархоменко-Куцевіл О. І. Передумови, ознаки і шляхи формування правової держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 99–105.
187. Мартинюк Р. Змішана республіка – напівпрезидентська форма правління? *Право України*. 2018. № 1. С. 172–183.
188. Мартинюк Р. Класифікація форми правління: проблема вибору критеріїв. *Право України*. 2018. № 12. С. 207–219.

189. Марцеляк О. В. Інститут префекта у Франції як приклад для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35. Ч. 2, т. 1. С. 118–122.
190. Марцеляк О. В. Передвиборна агітація: до питання сучасного доктринального розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. Вип. 51. Т. 1. С. 27–32.
191. Маслов Ю. К. Реформування місцевого самоврядування в системі публічної влади країн Європейського Союзу. *S.P.A.C.E.* 2016. № 1. С. 22–26.
192. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
193. Матійчук А. В. Самоорганізація громадянського суспільства як чинник демократичної модернізації політичної системи України: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Івано-Франківськ, 2016. 212 с.
194. Мацюк А. А. Народовладдя в контексті конституційної трансформації України: монографія; за наук. ред. О. Л. Копиленка. К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2015. 162 с.
195. Мацюк А. А. Народовладдя як конституційна основа формування, організації та здійснення влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 2014. 21 с.
196. Мезенцев К. В., Підгрушний Г. П., Мезенцева Н. І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: Монографія. К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. 132 с.
197. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1395>
198. Месюк М. П. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні в контексті євро інтеграційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 87–93.
199. Мироненко П. В. Форма правління як концептуальна і прикладна проблема. *Суспільно-політичні процеси*. 2016. Вип. 3. С. 11–60. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubpolpr\\_2016\\_3\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubpolpr_2016_3_3).
200. Михайлов М. Класифікація типових та нетипових форм безпосередньої демократії. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 127–131.
201. Михайловська О. В. Публічно-управлінська діяльність за умов демократичних змін. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 4 (27). С. 5–9.
202. Михайловська О. В., Філіпова Н. В., Ладонько Л. С., Ткаленко Н. В. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності складових дефініцій публічного управління та адміністрування. *Науковий часопис «Університетські наукові записки»*. 2016. № 2 (58). С. 241–253.

203. Михалчич В. М. Конституційно-правовий статус Національного банку України: оновлені методи наукового пізнання. *Порівняльно-аналітичне правознавство*. 2018. №3. С. 78–81.
204. Мірошніченко Ю. Р. Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні (теоретичні та практичні аспекти): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. К., 2012. 38 с.
205. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України: наук. доп. / авт. кол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін.; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. К.: НАДУ, 2013. 120 с.
206. Москальчук Ю. Г. Нормативне закріплення ідеї поділу державної влади та системи стримувань і противаг в Україні: історико-правовий огляд. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2020. № 1 (69). С. 12–17.
207. Москальчук Ю. Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. Вип. 16. С. 19–23.
208. Мохончук Б. С. Виборча система України як конституційно-правовий інститут: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2017. 201 с.
209. Мохончук Б., Романюк П., Цуркан М. Огляд судової практики з розгляду спорів щодо виборів та виборчих правопорушень в Україні: за результатами президентських та парламентських виборів 2019 року / за ред. М. Цуркана. Київ: «АК-Group», 2020. 147 с.
210. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третьої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 грудня 2019 р.). К.: ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2019. 228 с. URL: [https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/knyga2019\\_rik.pdf](https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/knyga2019_rik.pdf)
211. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
212. Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління». 2020. Т. 31 (70). № 1. URL: [http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1\\_2020/1\\_2020.pdf](http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/1_2020.pdf)
213. Науменко Р. А., Рильська В. В. Перспективи використання європейського досвіду при впровадженні сучасної моделі децентралізації влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=902>
214. Нестерович В. Ф. Поняття й види народного вето в контексті сучасних конституційно-правових трансформацій. *Право і суспільство*. 2016. № 3. С. 27–33.
215. Нестерович В. Ф. Виборче право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2017. 503 с.
216. Нестерович В. Ф. Зміст та структура суб'єктивного виборчого права в Україні. *Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спец. вип. № 3. С. 163–169.

217. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів: зарубіжний та український досвід: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. К., 2015. 40 с.
218. Образцова В. В. Механізм стримувань та противаг у публічно-управлінських відносинах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20. С. 107–112.
219. Олійник В. С. Соціальна диференціація населення – один з основних факторів краху радянського ладу як буржуазної революції. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 26–34.
220. Олійник В. С. Республіканська форма правління: її особливості в Україні. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2018. № 2. С. 15–26.
221. Олійник В. С., Олійник В. В., Шумний А. О., Чабанюк Д. Ю. Проблеми конституційно-правового забезпечення недоторканності народних депутатів: зарубіжний досвід та українські реалії. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 17–28
222. Остапенко О. Принципи політичного й ідеологічного плюралізму проблеми реалізації в Україні. *Юридичний вісник*. 2019. № 4. С. 72–80.
223. Оцінка аргументації Російської Федерації щодо приєднання Автономної Республіки Крим. Аналітична записка // Інститут стратегічних досліджень: сайт. 17.02.2015. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/ocinka-argumentacii-rosiyskoi-federacii-schodo-priednannya-avtonomnoi>
224. Павлишин С. Я. Захист прав і свобод людини в умовах збройного конфлікту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2017. 15 с
225. Павшук К. О. Демократичні засади конституційного ладу України: монографія. Харків: Юрайт, 2016. 200 с.
226. Паламарчук В. Теоретико-правові основи розуміння державної території України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 182–186.
227. Панкевич О. З. Державне право зарубіжних держав: підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 259 с.
228. Парламентська коаліція: вітчизняний досвід та європейська практика / О. Л. Копиленко та ін.; пер. Т. Л. Гладкова, С. С. Горькавий, Ю. В. Хорт. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2016. 256 с.
229. Пацкан В. В. Роль парламентаризму в системі конституційно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 2014. 19 с.
230. Пильгун Н. В., Поветкін Д. О. Становлення громадянського суспільства в Україні в умовах сьогодення. *Юридичний вісник*. 2015. № 2 (35). С. 31–34.
231. Погорелова З. О. Парламентаризм, народний суверенітет і законодавча влада: проблеми взаємозв'язків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Т. 65. С. 31–37.

232. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник / Упоряд. М. Лендшел. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. 464 с.
233. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
234. Пономарьова О. П. Конституційно-правовий статус осіб з обмеженими можливостями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2015. 208 с.
235. Порівняльне конституційне право: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 327 с.
236. Права людини у міжнародному праві: підручник / за заг. ред. канд. юрид. наук, доцента А. В. Войціховського; Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В., Гудзь Т. І. та ін.; передм. А. В. Войціховський. Харків: ООО «Планета- Принт», 2021. 404 с.
237. Право на життя в контексті кримінального провадження: практика Європейського суду з прав людини та законодавство України: наук.-практ. осіб. Харків: Право, 2019. 185 с.
238. Правова держава. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / О. В. Петришин (відп. ред.). 2017. Т. 3: Загальна теорія права.
239. Процюк І. В. Поділ державної влади як критерій класифікації форм державного устрою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 51, т. 1. С. 36–40.
240. Пушкіна О. В., Чебікіна Т. С. Правовий аналіз статусу біженців та іноземних громадян в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2, т. 1. С. 35–38.
241. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1 (84). С. 19–29.
242. Разметаєва Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О. О., 2018. 362 с.
243. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: монографія. Харків: Финарт, 2013. 196 с.
244. Ременяк О. В. Перспективи реформи децентралізації публічної влади в Україні крізь призму державотворчої практики: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. №4. С. 34–39.
245. Реньов Є.В. Цінності конституційного ладу України та їх правова регламентація: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2017. 211 с.
246. Речицький В. В. Конституційне АБВ. Х.: Права людини, 2016. 408 с.
247. Речицький В. В. Неформальний конституціоналізм II. Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2021. 440 с.
248. Речицький В. Держава Україна: соціальна чи соціалістична? URL: <https://m.krytyka.com/ua/articles/derzhava-ukrayina-sotsyalna-chysotsyialistychna>
249. Ремєскова Ю. О. Судова влада в системі поділу влади: моногр. Харків: Право, 2014. 191 с.

250. Розвиток форм безпосередньої демократії в Україні: аналіз доцільності та перспектив застосування: аналіт. доп. / Павленко І. А., Даниляк О. О., Макаров Г. В., Руденко А. В. Київ: НІСД, 2019. 65 с.
251. Романюк П. Конституційно-правові засади інституту представницького мандата в Україні. Харків: Вид-во «Права людини», 2019. 192 с.
252. Руденко Л. Д. Механізм притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 207–210. URL: [http://www.lsej.org.ua/4\\_2020/51.pdf](http://www.lsej.org.ua/4_2020/51.pdf)
253. Савчин М. В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород: РІК-У, 2018. 440 с.
254. Сворак С. Д. Політико-правова думка України ХІХ–ХХ століть про народовладдя: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2015. 375 с.
255. Середа Т. М. Конституційно-правова реформа як основа інтеграції України до Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 247 с.
256. Серьогін В. О. Право на недоторканість приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. 608 с.
257. Серьогіна С. Г. Форма правління в Україні: конституційно-правовий аспект: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2013.
258. Сінькевич О. В. Український конституціоналізм як доктрина: до питання визначення сутності. *Право та державне управління*. 2020. № 1, т. 1. С. 24–27.
259. Сковронський Д. М. Соціальна держава в умовах політичних та економічних трансформацій: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2013. 19 с.
260. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. URL: <https://lib.oa.edu.ua/funds/lecturer-oa>
261. Славна О. В. Громадянське суспільство як основа розвитку правової держави в контексті конституційної реформи. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 1. С. 16–19.
262. Слободян В. Я. Консерватизм як джерело формування політико-ідеологічних засад українського державотворення: автореф. дис. ... канд. наук. теор. та істор. держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2018. 22 с.
263. Смолова Л. М. Публічна відповідальність представницьких органів місцевого самоврядування: перспективи розвитку: автореф. дис... канд. держ. упр.: 25.00.04. Л., 2015. 20 с.
264. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України: повний курс: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
265. Сокурєнко В. Принципи соціальної держави в ракурсі деяких актів Конституційного Суду України // Доктринальні підходи в діяльності



Конституційного Суду України: зб. матеріалів і тез наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 28 жовт. 2020 р.). Київ, 2020. С. 76–81.

266. Сподинський О. О. Проблема подвійного громадянства в Україні: шляхи її вирішення. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 83–86.

267. Ставнічук А. П. Місцевий референдум як форма безпосереднього здійснення муніципальної влади територіальною громадою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 18 с.

268. Стахура Б. І. Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина в демократичному суспільстві: теоретико-правовий вимір: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.01. Львів, 2016. 180 с.

269. Стойко О. М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; «Логос», 2016. 416 с.

270. Стрельцова О. В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2018.

271. Таран Є. І. Інституціоналізація європейської інтеграції України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 36–39.

272. Тарасенко К. В., Серeda Т. М. Конституційно-правова основа та інституційне забезпечення співробітництва України із Європейським Союзом/ *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 400–404.

273. Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матеріали учасників третьої наук.-практ. конф. (Львів, 19 травня 2017 р.). Львів: ННШПП НУ «Львівська політехніка», 2017. 302 с.

274. Терлюк І. Форма правління в ідеології та практиці українського національного державотворення козацької доби. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. Т. 7, № 2. С. 19–26.

275. Тимошенко В. І. Політико-правова характеристика екстремізму. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2017. № 2 (2). С. 21–25.

276. Тиріна М. П. Особливості функціонування та проблеми реалізації прав і свобод людини і громадянина нового покоління у сучасній державі (на прикладі біологічних): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2013. 20 с.

277. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права: рекомендовано МОН України / за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 628 с.

278. Трошкіна К. Є. Поняття громадянства як правового інституту. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 47–52.

279. Турецька Я. П. Конституційно-процесуальний статус біженця, як вид правового статусу іноземця: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2019. 215 с.

280. Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право: Монографія. К.: К.І.С., 2014. 1016 с.

281. Фаловська І. М., Бисага Ю. М., Бисага Ю. Ю., Коцкулич В. В. Конституційний принцип рівності: правозастосовчі аспекти: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 204 с.
282. Федоренко В. Л. Конституція та конституціоналізм: сутність, сенси і взаємозумовленість. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2 (86). С. 78–94.
283. Федущак-Паславська Г. М. Політико-правова ідея суверенітету державної влади та її реалізація в державотворенні України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2000. 18 с.
284. Формула демократії: народ, конституція, влада: монографія / О. Мороз, О. Ющик, О. Скрипнюк та ін. К.: Парламентське видавництво, 2016. 308 с.
285. Фролов О. О. Принцип державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування в Україні: конституційно-правове регулювання і практика реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2013. 18 с.
286. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: наук.-метод. посіб. для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.
287. Харута В. Ф. Народне вето як інститут безпосередньої демократії: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2020. 242 с.
288. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія. К.: Юридична думка, 2012. 592 с.
289. Христова Г. О. Зобов'язання держави в сфері прав людини в умовах окупації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. Т. 25. № 1. С. 204–218.
290. Христова Г. О. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини: сучасні виклики: монографія. Харків: Право, 2018. 680 с.
291. Цятковська А. М. Конституційно-правові аспекти євроінтеграційної стратегії України: поняття та регламентація. *Правове регулювання економіки*. 2019. № 18. С. 64–72.
292. Чернопищук Я. В. Конституціоналізація процесу європейської інтеграції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2013. 22 с.
293. Черняк Є. В. Зміна форми правління як мета конституційних перетворень. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спецвип., ч. 2. С. 40–43. URL: [http://apnl.dnu.in.ua/tom\\_2\\_2017/12.pdf](http://apnl.dnu.in.ua/tom_2_2017/12.pdf)
294. Чистоколяний Я. В. Нагальні проблеми конституціоналізації курсу України на здобуття повноправного членства в Європейському Союзі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 15–19.
295. Чорненко В. І. Конституційно-правовий статус інвалідів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2014. 203 с.
296. Шамрай В. Транснаціональний (глобальний) конституціоналізм як об'єктивне явище сучасної правової дійсності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 150–153.

297. Шамрай В., Слюсаренко Ю. Трансформація державного суверенітету в умовах сучасного конституційно-правового розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. № 1 (116). С. 62–65.

298. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: академічний курс. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 461 с.

299. Шатіло В. А. Конституційний механізм державної влади в Україні: проблеми співвідношення організаційних структур і функцій: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02. Київ, 2018. 496 с.

300. Шаульська Г. М. Громадськість як індикатор системи державного управління та громадянського суспільства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 1 (8). С. 70–74.

301. Шевченко А. О., Демиденко В. О. Функціональна характеристика територіальних громад: проблеми теорії і практики. *Вісник Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія юрид. науки*. 2018. № 1. С. 14–18.

302. Шемшученко Ю. С., Батанов О. В. Правова позиція щодо статусу Автономної Республіки Крим. URL: [idpnan.org.ua/](http://idpnan.org.ua/)

303. Щебетун І. Системи місцевого самоврядування: доктринальні підходи до визначення поняття. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 4. С. 99–108.

304. Щербанюк О. В. Народний суверенітет в політико-правовому будівництві сучасної держави: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. К., 2014. 35 с.

305. Якобчук В. П., Войтенко А. Б., Пугачова Н. С. Ефективність інституційного забезпечення народного представництва в територіальних громадах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 115–121.

306. Янчук А. О. Конституційно-правові засади безпосереднього здійснення влади народом України: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. К., 2015. 38 с.

307. Ярмоленко О. В. Правове регулювання інформаційного забезпечення виборів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69). № 3. С. 36–44.

### **10.1. Інформаційні ресурси**

1. <http://portal.rada.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.ac-rada.gov.ua> – офіційний сайт Рахункової палати України.
3. <http://www.ccu.gov.ua> – офіційний сайт Конституційного Суду України.
4. <http://www.kmu.gov.ua/control/> – єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.
5. <http://www.ombudsman.kiev.ua> – офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України.
6. <http://www.president.gov.ua/> – офіційне інтернет-представництво Президента України.

7. <http://www.rainbow.gov.ua> – офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України.